

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

ROZBOR PŘÍČIN ZTRÁTY

DOMOVA A RODINY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce :

Doc. PhDr. Jaroslav Nevoránek, CSc.

Vypracoval :

Heriban Zdeněk

Brno 2007

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Rozbor příčin ztráty domova a rodiny“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

.....
Heriban Zdeněk

Děkuji panu doc. PhDr. Jaroslavu Nevoránkovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, cenné rady a věnovaný čas při zpracování mé bakalářské práce.

Dále bych chtěl poděkovat své manželce Haně a dceři Alžbětě za morální podporu, trpělivost a pomoc, kterou mi poskytly při zpracování mé bakalářské práce.

Karviná, duben 2007

Heriban Zdeněk

Obsah :

Úvod	2
1. Současné postavení rodiny	4
1.1 Základní postavení rodiny	4
1.2 Demografické údaje o rodině	12
1.3 Rozvody – rozvodovost	17
1.4 Plánované rodičovství	23
2. Podoba rodiny se mění	27
2.1 Klasická rodina se stále uvolňuje	27
2.2 Sériová monogamie	30
2.3 Vztahy mezi muži a ženami	34
2.4 V každé třetí rodině – chybí jeden z rodičů	36
3. Negativní vlivy působící na rodinu	39
3.1 Nezaměstnanost	39
3.2 Bezdomovectví	43
3.3 Finanční problémy a dluhy	51
3.4 Podnikání odvádí lidi od rodiny	54
3.5 Klesla prestiž rodiny ve společnosti ?	58
Závěr	61
Resumé	63
Anotace	64
Literatura	65

Úvod

Téma mé práce je asi po aktuální globalizaci světa a oteplování naší planety nejožehavější téma na celém světě. Problematika tématu se dotýká všech obyvatel naší planety Země. I v těch nejbohatších státech světa probíhají vlivy, které působí na lidi ať jsou to vlivy pozitivní nebo negativní.

Od úsvitu lidských dějin, až po vznik soukromého vlastnictví, byla lidská společnost uspořádána poměrně rovnostářsky. Společný boj s přírodou a vzájemná závislost členů společenství neumožňovala ničí nadvládu. Práce musela být organizována společensky vzhledem k tomu, že kromě tohoto nejvýkonnějšího výrobního způsobu žádný jiný neumožňoval přežití lidské skupiny. Z této vzájemné závislosti vyplývá i rovnostářství v rozdělování produktů a rozhodování. I partnerské vztahy byly poznamenány tímto rovnostářstvím. Neexistence žárlivosti byla podmínkou pro přežití ve společnosti, kde neexistovala žádná omezení v pohlavním styku mezi členy společenství. Neexistovalo nic jako stálá párová rodina. Celá pospolitost lidí zakládala své společenství na vzájemné příbuznosti. Dá se předpokládat, že velice záhy se toto společenství ustálilo v první formě rodiny pokrevních příbuzných.

V průběhu věků se formy rodových pospolitostí proměňovaly zejména v souvislosti se změnami pracovních funkcí mužů a žen, a také s vývojem rodinných vztahů uvnitř rodů. Začíná spojenectví mezi mužem a ženou, jehož smyslem je přežití a reprodukce, z tohoto svazku je počato dítě. Vzniká první model společnosti – **rodina**. Rodina existovala ve všech historicky známých typech společnosti a její význam a struktura odrážely změny a vývoj ve společnosti. Po tisíce let je rodina základní podstatou uspořádání každé lidské společnosti. Je produktem evoluce. Je produktem procesu, který při svém výběru pracuje proti lidem, kteří jsou náchylní opustit své potomstvo, a pracuje ve prospěch těch, kteří jsou připraveni o potomstvo pečovat a tuto péči zajišťovat v rámci příbuzenstva, které je charakterizováno především genetickou linií.

Lidská společnost je velmi složitým mechanismem a ten není možné dokonale poznat a jednoduše jej ovládat. Ve snaze dosáhnout rovnováhy v některé oblasti snadno narušíme rovnováhu v oblasti jiné. Rodina jako základní společenská jednotka musí přetrvat ve své podobě, pokud bude narušena ve svém základě může nastat dezintegrace společnosti.

Úkolem rodiny je předávat morální, citové i vědomostní poznatky dalším generacím. V dobách, kdy je nějakým životním postavením rodina jako funkční celek či její členové hendikepováni ať morálně, tak ekonomicky, měla by společnost podat pomocnou ruku.

Podpora rodiny by měla být samozřejmostí v každém státě, otázka je jak. Rozhodně si nemyslím, že pomůže jen zvýšení porodného. Je třeba zajistit našim potomkům vzdělání, zdravotní péči a nakonec i důchod. Existence rodiny je ale také závislá na utvoření domova, tedy před veřejností skrytého soužití jejích členů v podobě bytu nebo domu.

Vliv kulturních tradic a moderní doby do značné míry ovlivňuje práh soukromého působení a práh odpovědnosti společnosti za výchovu dětí v rodině. Rodina a její fungování je do velké míry závislá na společnosti, je spojena s ekonomickými aspekty a hospodářstvím, zaměstnaností, sociální a zdravotní úrovní země, což rovněž do značné míry ovlivňuje její prosperitu a stabilitu.

Cílem bakalářské práce je poukázat na společenské problémy, s kterými se rodina ve společnosti potýkala a potýká, jakou prochází krizí a jaké má v současné době postavení. Rozborem negativních vlivů působících na rodinu můžeme najít východisko, jak rodinu ozdravit a zachránit před rozpadem.

Ve své práci se pokusím shromáždit, utřídit a shrnout poznatky, které byly získány v českých, slovenských a zahraničních studiích, jež se zabývaly postavením rodiny v současné společnosti. Jde o teoretickou práci, která má posloužit jako inspirace pro vlastní výzkum v našich sociokulturních podmínkách, aby poznatky zahraničních kolegů byly pro nás ověřeny a případně podpořeny a doplněny.

První kapitola je věnována historickému vývoji rodiny ve společnosti, na demografickém vývoji společnosti bude poukázáno, jak se rodina v ČR mění, jaká je rozvodovost a na možnou obnovu národa.

Druhá kapitola je zaměřena na měnící se podobu rodiny v 21. století, jak se mění vztahy mezi mužem a ženou.

Třetí kapitola popisuje nejznámější negativní vlivy působící na rodinu, ukáže, že rodina není vůči vlivům imunní a jaký to má dopad na rodinu.

1. Současné postavení rodiny

1.1 Základní postavení rodiny

Rodina patří k základní konstitutivní lidské zkušenosti se světem. Jedinečným způsobem formuje osobnost člověka od jeho narození až do jeho smrti, dává životu muže a ženy smysl, podněcuje rozvoj osobnosti člověka v její celistvosti, je zdrojem jistoty a perspektivy uprostřed světa, uvádí do života ve společnosti a je výrazem neopakovatelnosti každého lidského života ve všech dimenzích.

Ideálně je založena na manželství muže a ženy, jenž tvoří přirozenou a v dějinách osvědčenou základnu pro vznik rodiny a výchovu dětí. Muž a žena se v rodičovství částečně seberealizují. Rodiče a děti tvoří jednotu vyplývající ze vzájemné potřeby, ze vzájemného naplňování potřeb.

Rodina není odvozeným sociálním útvarům, jenž by stále přizpůsoboval svou podstatu novým ekonomickým a sociálním podmínkám, ale modelem zakořeněným v relativně neměnné lidské přirozenosti. Změna v rodinných systémech ve skutečnosti představuje cykly vzestupu a úpadku jediného lidského modelu, vyjadřujícího potřeby lidské přirozenosti i potřeby společnosti.

Paleoantropolog C. Owen Lovejoy ve článku z r. 1982 pro časopis Science shrnul doklady o tom, že jak přežití lidstva jako druhu, tak evoluční pokrok závisely na “jedinečném sexuálním a reprodukčním chování” lidstva. Ve své stati zřetelně ukázal, že specifický rodinný systém sahá statisíce let nazpět. Napsal: “Jak pokročilá hmotná kultura, tak urychlení vývoje mozku v pleistocénu jsou důsledky již ustaveného systému hominidních znaků, jenž zahrnoval zesílení rodičovství a sociální vazby, monogamní svazky dvojic, specializované sexuálně reprodukční chování a vzpřímenou chůzi, z toho plyne, že nukleární rodina a lidské sexuální chování mají možná svůj prvopočátek dlouho před úsvitem pleistocénu. (cit. podle Sociální experimenty a rodina, 1995, s. 39)

Z této perspektivy může být přirozená rodina definována jako *muž a žena ve společensky uznaném manželském svazku za účelem stabilního sexuálního vztahu (tzn. i jistou regulaci sexuality), plození a výchovy dětí, vzájemné ochrany a péče, vytvoření altruisticky orientované domácí ekonomické jednotky a kontinuity s předcházejícími i následujícími generacemi.* (podle dokumentu Světového kongresu rodin konaného v Praze, 19.- 22.3. 1997)

Rodina, jako základní jednotka a živá buňka společnosti je známa ve všech lidských společnostech, ač v nich má rozdílnou strukturu, rozdělení rolí a moci, její členové mají různá postavení a liší se i kvalitou vzájemných vztahů. Obecně však jsou její členové osobami stejné důstojnosti i ceny a pro blaho své i společenské v ní jsou různé odpovědnosti, práva a povinnosti.

Manželství a rodina, jako společenské instituce jsou produktem historického vývoje a vznikají teprve na takovém stupni, kdy společensko-výrobní vztahy jejich vytvoření a další vývoj nejen umožnily, ale přímo předpokládaly. Státisíce let žili však lidé, kteří manželství ani rodinu neznali. Podle různých historických podmínek se mění funkce manželství a rodiny. V průběhu historického vývoje manželství a rodina přijímaly další funkce, z nichž mnohé pak v dalším společenském vývoji přebíral zase stát.

Koncem první části doby kamenné vznikaly rody, skupiny pokrevně příbuzných osob, spojené hospodářskými a společenskými pouty, představující základní společenskovýrobní jednotku lidstva. Rody jsou už vyvinuté celky, uvnitř kterých se projevuje vnitřní diferenciací, jež byla patrně spojená s dělbou práce na fyziologickém podkladě (tj. podle stáří, pohlaví). Rody se počínají také při sexuálním styku rozdělovat na skupiny, uvnitř kterých je sexuální styk nadále neomezený, avšak navenek mezi příslušníky různých takových skupin přestává již být tak obvyklý. Vzniká tím uvnitř rodu první forma manželství, tzv. manželství skupinové. Vývoj skupinového manželství co do formy pokračoval až do počátku doby bronzové, která vytvořila podmínky pro to, aby se výrobní kolektiv dále zužoval, aby spolu hospodařily stále menší a menší skupiny - malé individuální rodiny, sestávající pouze z manželského páru a dětí pod vládou otce rodiny. Tyto malé individuální skupiny se staly základní společensko-výrobní jednotkou a současně tím i první formou rodiny. Tato forma manželství přetrvává až do otrokářského společenského řádu (Klabouch, 1962).

Vývoj rodiny a manželství je v podmínkách rané otrokářské společnosti charakterizován pokračující formou malé individuální rodiny - malorodiny.

Podstatný rozdíl mezi dřívějším vývojovým obdobím spočívá v tom, že se manželství a rodina upevňuje jako právní instituce a dochází svého zakotvení v právních normách. Je to následek vzniku státu, který vydává pro organizaci rodinného života závazná pravidla chování a který disponuje také vlastním mocenským aparátem, jež je schopen jejich dodržování si vynutit a přísně potrestat všechny odchylky od stanovených norem.

V ranné otrokářské společnosti, podobně jako v jiných soustavách, které se vyvinuly bezprostředně ze společnosti prvobytně pospolné párové manželství nevyklučovalo, ale naopak vedle sebe dobře snášelo řadu pozůstatků skupinového manželství, které dovolovaly oběma manželům pohlavní styk i s jinými partnery.

Je obecně známo, že Římané dovedli rozvíjet v plynulé kontinuitě soustavu právních vztahů tak, že základní pojmy a kategorie římského práva se staly i v oblasti manželských a rodinných vztahů základem pro zákonodárství ostatních evropských národů.

Manželství s plnými právními účinky bylo v římském právu možné jen mezi plnoprávními a dospělými občany a bylo definováno jako trvalé a úplné společenství muže a ženy, jehož účelem je zplodění legitimních dětí.

Postupným rozpadem otrokářské společnosti dochází ke změně společenského řádu na feudální, který vytváří celkově nové podmínky také pro život v manželství a rodině. Feudalismus vzniká na území bývalé římské říše a pro další vývoj manželství a rodiny je charakteristické propracování poměrů manželských a poměrů mezi rodiči a dětmi. Tato oblast společenských vztahů se dostává pod přímý vliv a řízení křesťanských církví. Církevní učení o manželství se ovšem postupem času měnilo, podle toho jak se sama církev vyvíjela. V průběhu 12. až 13. století je zpracováno učení o manželství v ucelenou soustavu, která pak již trvale zůstává základem věrouky katolické církve (Horská, 1990).

Skutečný manželský a rodinný život ve feudální společnosti je rozlišován jednotlivými třídami. Velmi tvrdě byly všechny požadavky manželského práva vynucovány proti poddaným, avšak na druhé straně se rozvíjela naprostá vůle ve vztazích u feudálů. Zde se projevovala změna přístupu k manželství a rodině, což ideologicky připravilo společnost na nástup nového společenského řádu - kapitalismu. Poměry v manželství a rodině byly postupně upraveny nikoliv na církevním základě, ale zákonodárstvím států.

Podle Klaboucha kapitalistická společnost se snaží odstranit především parazitní církevní jurisdikci. Důležitým předpokladem pro ovládnutí manželských a rodinných vztahů buržoazní třídou je proto zavedení občanského sňatku, který se poprvé objevuje v zemích, kde buržoazie nejdříve nabyla politické moci (1962, s.112). Převládala však nadále všeobecná neochota k důležitějším změnám v manželském právu. Manželské právo pro katolickou většinu obyvatelstva ustrnulo v podstatě na stupni, který ke konci 19. století již ostře kontrastoval s obvyklým způsobem života a jeho ekonomickými podmínkami. Tím vznikla i nová situace pro další vývoj manželského a rodinného práva. Skutečnost, že manželství mělo majetkovou hodnotu uznávalo i samo buržoazní právo, které upravovalo

majetkové poměry mezi manžely svatební smlouvou. Povinně byla předepsána forma notářského zápisu a v některých případech i registrace svatebních smluv v obchodních knihách.

Dnešní podoba manželství a rodiny je chápána jako trvalé soužití muže s ženou a dětmi, popřípadě s jinými blízkými příbuznými ve společné domácnosti. Jejich nejdůležitější vzájemné vztahy jsou upraveny právem, což je poměrně pozdním výplodem společenského vývoje.

Funkce rodiny a jejich proměny

Manželské a rodinné soužití uprostřed společnosti plní funkce, jimiž jsou uspokojovány důležité lidské potřeby. V rodinném soužití se realizuje potřeba bezpečí a zajištění, lásky, sebeúcty a sounáležitosti všech jejích členů v patřičných proporcích podle jejich osobnosti podle rodinné role. Nejdůležitější je však to, že k uspokojování všech potřeb člověka probíhá v rodině na bázi osobního vztahu, a tak každé rodinné společenství plní dané funkce zcela originálně.

Obecně plní rodina funkce jednotlivě ke svým členům nebo ke společnosti. Z toho vyplývají **hlavní charakteristiky funkce rodiny**:

- *Individuální funkce* spočívá v tom, že rodina dává vyrůstat vyšším formám mravního a citového života, obětavé lásce, oddanosti a věrnosti, takže vytváří prostředí příznivé pro tělesný, mravní a duchovní rozvoj člověka i pro osobní štěstí všech jejích členů.
- *Sociální funkce* spočívá v reprodukci obyvatelstva, tzn. dát rodu, národu a státu novou generaci (Pecka, 1970), která bude s to nést dál danou kulturní tradici a obohatit ji.

Základní funkce univerzální lidské rodiny, rodiny nukleární, na nichž se shoduje literatura, jsou tyto:

1. Biologicko-reprodukční,
2. ekonomicko-zabezpečovací,
3. emocionální a podpůrná,
4. socializačně-výchovná.

Ad 1-4

1. Biologicko-reprodukční funkce.

• Vzhledem k jednotlivci zahrnuje vzájemné erotické uspokojování a intimitu mezi manželi, mužem a ženou, tudíž jakousi regulaci sexuality. Biologicko-reprodukční funkce rodiny je jinými slovy výraz hluboce osobního a intimního soužití muže a ženy jako osobností, které integrovaly svou tělesnost, svůj duševní i duchovní život.

Tato funkce doznala za poslední století změn. Souhrnně lze říci, že:

1. V současnosti biologická funkce manželství a rodiny nespočívá pouze v plození dětí, ale také v naplnění potřeby člověka po hlubším intimním sdílení, což výlučný vztah mezi mužem a ženou nabízí. Zároveň můžeme mluvit o přirozeném usměrnění pohlavního života.

2. Otec již není nejistý. Otcovství lze na základě serologických zkoušek na 90 % prokázat.

3. Žena chce a může bránit početí a sama rozhodovat o případném mateřství nejen při nechtěném těhotenství, ale i navzdory přání muže, otce dítěte.

4. Muž a žena mohou díky rozsáhlým poznatkům sexuologie a gynekologie manipulovat fyziologickými pochody v těle, aby dosahovali uspokojení bez rizika neplánovaného rodičovství.

2. Ekonomicko-zabezpečovací funkce.

• Zajištění základních hmotných potřeb členů rodiny i jejich zájmů, dále vytvoření domova a vedení domácnosti, zabezpečení individuálního dostatku financí a hospodaření s nimi.

1. Hmotné potřeby rodiny již nezajišťuje pouze otec, ale ve velké míře také matka. To se stalo nutností. Zaměstnanost žen-matek je vysoká, u matek nezletilých dětí 90-95 %. Kromě ekonomického přínosu poskytuje zaměstnání matkám kontakt s lidmi a uspokojení z profese nebo doplňuje pocit seberealizace. Negativní stránkou je práce na dvě směny: v práci a v domácnosti. Často chybí spolupráce otce.

2. Místo, kde otec či matka pracuje, není bezprostředně dostupné dětem, takže málokdy mohou vidět své rodiče, zejména však otce, při práci. Kromě toho je v mnoha profesích kladen důraz na vysoké pracovní nasazení a práce je považována jako priorita. Můžeme mluvit o ztížených podmínkách pro identifikaci dítěte.

3. Změnil se charakter práce. Díky prudkému rozvoji vědy a techniky od doby osvícenství došlo k mechanizaci a automatizaci lidské práce, k jejímu odosobnění, častěji je zaměřena na úspěch. Práce je spíše abstraktní, člověk zůstává bez kontaktu s výsledným výrobkem, často se hodnotí podle množství vydělaných peněz, jež jsou měřítkem úspěchu. Mnohdy chybí tvůrčí akt.

4. Domov víceméně vytváří žena, ale pečují o něj ve větší míře oba partneři. V tomto ohledu se změnila také očekávání, názor a chování společnosti.

5. Hospodaření s finančními prostředky ohledně chodu domácnosti a zajištění zájmové činnosti dětí má většinou na starosti žena. Větší investice zabezpečuje muž.

- Vytváření určitých materiálních a kulturních hodnot či statků prostřednictvím rodinné tradice. Např. zemědělské hospodaření, řemesla, služby, jež pokryly nejen potřeby konkrétní rodiny, ale i potřeby místní komunity. Jejím nositelem byl otec, který měl zároveň odpovědnost za hmotné zajištění rodiny.

Rodina se stala spíše spotřební, konzumní jednotkou, což na jedné straně umožňuje intenzivnější mezilidské vztahy co do emocionálních potřeb všech členů, ale na straně druhé zvyšuje závislost rodiny na státu a jeho ekonomice, takže stát a trh může rodinou lépe manipulovat a intervenovat do ní (např. prostřednictvím masmédií - reklamy).

3. Emocionální a sociálně podpůrná funkce.

- Zajištění emocionálně podmíněných potřeb, jako je potřeba lásky, bezpečí a ochrany, sounáležitosti, sebeúcty, jistoty.

Tato funkce patří dosud převážně do sféry působení ženy jako matky a symbolu domova, ale pro úplnost a celost je muž-otec nepostradatelný. Stabilní partnerský vztah rodičů je základní zdroj soudržnosti rodiny a jistoty dítěte o lásce rodičů. Uspokojováním emocionálních potřeb dítěte utvářejí oba rodiče podstatným způsobem důvěryhodnost světa pro dítě. Zvláště nepřítomnost matky či mateřské postavy, třebaže může být částečně zastoupena neméně milujícím a kompetentním otcem, způsobuje trhliny ve zdravém psychickém vývoji dítěte.

- V případě krize, ať už zdravotní nebo osobní, je rodina přirozeným azylem a záchrannou sítí. Tuto funkci dobře plní otevřená, stabilní a úplná rodina, schopná altruismu,

solidarity a subsidiarity. V některých případech se ale nelze obejít bez společenských institucí (např. v nemoci, výkon trestu). Přesto má rodina a vztahy v ní ozdravný potenciál.

Bohužel s rostoucí labilitou manželství a rodiny v současnosti¹ se rodinné prostředí často stává zdrojem osobních problémů dětí. Stát prostřednictvím zákona a státních institucí chrání život a zájmy dítěte, pokud je ohroženo hmotným nedostatkem a zanedbáváním péče, tělesným i emocionálním týráním, pokud rodiče ani příbuzní nejsou s to zabezpečit jeho potřeby a řádně neplní rodičovské povinnosti.

4. Socializačně-výchovná funkce.

- Zahrnuje péči o děti a jejich výchovu. Rodina je univerzální socializační činitel, pokud jde o nejrůznější činnosti, interakci, specifické rodinné role, souhrn hodnot a cílů. Rodiče svým vlivem určují jedinečným způsobem náhled dítěte na život. Děti si z rodiny odnáší představu o vlastní důstojnosti, sebehodnocení a hodnotě druhých, o manželství a rodině, o hodnotách, ale také profesní zaměření.

V posledních desetiletích můžeme pozorovat, jak silně vstupuje do rodinného výchovného klimatu škola, vrstevnické skupiny a média. S těmito činiteli se musí rodiče při vedení a výchově dětí vyrovnávat, reflektovat je a adekvátně na ně reagovat.

- Rodina připravuje na život ve společnosti. Začleňuje dítě do nejrůznějších oblastí života společnosti, předává kulturní tradici, nutnou pro konsensus společnosti, a pro komunikaci mezi lidmi. Orientuje dítě v hodnotách a zákonech.

Ve srovnání s tradiční rodinou zastává rodina moderní daleko méně funkcí a mění se jejich akcent. Rodina v současnosti plní jen ty funkce, které žádná jiná společenská instituce plnit nemůže, zvláště ne v takové intenzitě a stabilitě. Došlo k prohloubení intimity, důvěrnosti a solidaritě mezi členy rodiny na základě důrazu na emocionální funkci partnerství a rodičovství. Emoce však nejsou samy o sobě stabilní, takže zároveň došlo také k destabilizaci a nárůstu konfliktogenosti rodinného prostředí, která se projevuje přetíženou rolí matky a neustavenou novou otcovskou rolí.

Přesto rodina jedinečným způsobem vystihuje pestrost, polaritu a harmonii světa, mezilidských vztahů a lidského života vůbec. Žádná jiná společenská instituce neplní

---

¹ Moderní společnost, kde je manželství založeno na dobrovolnosti a rodinný život na emocionálních potřebách, je křehká a rozvodová, poněvadž postrádá reálný svorník ve svých vztazích.

současně, intenzívně a tak originálně ty funkce, které v životě člověka zastává rodina (Satirová,1994).

1.2 Demografické údaje o rodině

Demografický vývoj v posledních 17 letech utvářejí v České republice obdobně jako v dalších evropských zemích, jednak procesy poklesu **porodnosti a sňatečnosti**, spojené s odklady zakládání rodiny do vyššího věku a dočasnou preferencí profesní kariéry, jednak růst počtu **nezezdaných soužití** a dětí narozených mimo manželství, a také vysoká a rostoucí **rozvodovost**.

Zmenšování velikosti nukleární rodiny (počtu dětí) zintenzivňuje, alespoň potenciálně, citové vazby, naproti tomu změny ve využívání času (vnímané jako jeho nedostatek) vztahy oslabují a podporují individualismus a autonomii.

Akceptace a rozšíření nezezdaných soužití spolu se zmíněným růstem individualismu a autonomie snižuje závaznost vztahů mezi partnery a mezi generacemi.

Zmenšování velikosti nukleární rodiny snižuje počet dětí jako potenciálních pečovatelů ve stáří.

Také vysoká rozvodovost snižuje počet dětí, a tím i potenciálních pečovatelů ve stáří – jednak rozvedení mívají méně dětí a jednak mezi potenciálními pečovateli ubývá dětí (po rozvodu se snižuje nebo mizí kontakt s jedním z rodičů²), snach (po rozvodu se vzdalují od ex-tchánů a ex-tchýní) i vnoučat (nezřídka se citově a prostorově vzdalují od prarodičů – rodičů „odcházejícího“ rodiče).

Děti z rozvedených manželství mají omezenou zkušenost se vztahy v úplné a širší rodině a mají tendenci k reprodukci neúplných rodin.

Výsledkem působení těchto faktorů jsou změny ve fungování rodin a vytváření manželských svazků. Význam „tradiční“ rodiny se snižuje ve prospěch alternativních forem partnerského, dvougeneračního i vícegeneračního soužití. Lze to ilustrovat na výzkumných datech o mladé generaci v tab. 1.

---

² Podle Možný, Přidalová, Bánovcová 2003, s. 23, se po rozvodu rodičů s otcem stýkala méně než jednou za měsíc nebo vůbec třetina dívek (vůbec ne pětina).

Tabulka 1: Formy rodinného soužití osob ve věku 18–34 let podle rodinného stavu (sloupcové relativní četnosti v %)

Typ domácnosti	Rodinný stav			Celkem – věk 18–34	Celkem – věk 18–80
	Svobodný, rozvedený		Ženatý/ vdaná		
	Bez partnera	Žijící s druhem/ družkou			
domácnost jednotlivce	23,8	–	–	10,5	16,1
pouze pár, bez dětí	1,1	65,3	14,4	14,6	28,1
pár s dětmi	29,3 *	26,5	71,8	47,7	37,3
neúplná rodina	16,0	–	1,1	7,5	4,9
pár bez dětí s dalšími členy	–	4,1	1,7	1,2	1,2
pár s dětmi a dalšími členy	7,7*	2,0	9,9	8,0	6,9
neúplná rodina s dalšími členy	3,9	2,0	–	1,9	1,5
jiný typ	18,2		1,1	8,5	4,1
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	–

* jde zřejmě o svobodné jedince žijící s rodiči v daném typu domácnosti
Pramen: Rodina 2001

Porodnost a plodnost

Početně ubývá obyvatelstvo. Po roce 1990 došlo k postupnému poklesu počtu narozených dětí. Tento pokles trval až do roku 2001, kdy se narodilo asi o 40.000 dětí méně než v roce 1990.

Počty narozených dětí od roku 1990

1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
130 564	129 354	121 705	121 025	106 579	96 097	90 466	90 657
1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
90 535	89 471	90 910	90 715	92 786	93 685	97 664	102 211

Zdroj: ČSÚ

Příčiny prudkého poklesu počtu narozených dětí vyvolaly silný zájem laické i odborné veřejnosti. Jejich vysvětlení se stalo příčinou odborného sporu, kdy na jedné straně stojí zastánci ekonomických důvodů v interpretaci příčin poklesu porodnosti (Rychtaříková 1996), kteří argumentují zhoršenou ekonomickou a bytovou situací mladých rodin. Na druhé straně sporu stojí autoři argumentující změnou životního stylu

a přiblížení reprodukčního chování české společnosti vzorcům západoevropských zemí (Rabušic 2001).

Porody podle četnosti v letech 2000 - 2005						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Počet porodů celkem	89 754	89 425	91 502	92 335	96 078	100 546
v tom podle četnosti porodu						
jedno dítě	88 363	87 887	89 979	90 729	94 246	98 607
dvojčata	1 368	1 525	1 502	1 591	1 813	1 926
trojčata	22	11	20	14	19	13
čtyřčata	1	2	1	1	-	-
Počet vícečetných porodů	1 391	1 538	1 523	1 606	1 832	1 939
Podíl vícečetných porodů (v %)	1,55	1,72	1,66	1,74	1,91	1,93
Počet jednočetných porodů připadajících na 1 porod dvojčat	64,6	57,6	59,9	57,0	52,0	51,2
Počet narozených dětí						
celkem	91 169	90 978	93 047	93 957	97 929	102 498
živě	90 910	90 715	92 786	93 685	97 664	102 211

Zdroj: ČSÚ

Prudký pokles počtu narozených dětí a úrovně plodnosti, který nastal v první polovině devadesátých let, byl jednou z nejvýraznějších změn reprodukčního chování obyvatelstva ČR po roce 1989. V dalších letech roční počty živě narozených stagnovaly na úrovni okolo 90 tis. a spolu s vysokými počty žen ve věku nejvyšší plodnosti (ženy narozené v 70. letech) to znamenalo úhrnnou plodnost (počet živě narozených dětí připadající na jednu ženu ve věku 15-49 let) na úrovni 1,13-1,17 dítěte.

Tato hodnota patřila mezi nejnižší v Evropě, přičemž ještě v 80. letech patřila ČR mezi země s vysokou úrovní plodnosti. Zároveň byl pro populace východoevropských zemí charakteristický nižší průměrný věk při narození dítěte (ve vazbě na časný věk při vstupu do manželství). Od devadesátých let dochází k posunu rození dětí do vyššího věku – snižuje se intenzita plodnosti žen do věku 25 let, nárůst u žen starších je zatím poměrně malý. Průměrný věk zahájení reprodukce je v ČR ale stále ještě nižší než v západoevropských státech.

Z evropských zemí mají nejvyšší průměrný věk při prvním porodu ženy Španělska – okolo 29 let, tedy zhruba o 3 roky více než ženy v České republice (Rychtaříková,2004).

Stále méně lidí uzavírá první i opakovaný sňatek. Dříve zhruba 95 % žen a 90 % mužů vstupovalo do manželství, dnes pouze 70 % žen a 65 % mužů. K této změně přispívá také odklad průměrného věku vstupu do prvního manželství na 30 (muži) a 27 let (ženy).

Ženy v České republice rodí dnes první děti ve věku 24–25 let, zatímco v minulosti byly prvorodičky 22leté. Trendy plodnosti podle věku žen od roku 1960 ukazují hluboký propad plodnosti 20–24letých žen v devadesátých letech, který zatím není kompenzován ve starším věku. I když dnes je těžiště plodnosti ve věkové skupině 25–29letých, podobně jako ve většině evropských zemí, tak plodnost 30–34letých není vyšší než např. v polovině let šedesátých nebo sedmdesátých.

Podíl dětí narozených mimo manželství vzrostl ze 7% v roce 1987 na 25% v roce 2002. Uvedené změny jsou zásadní, historicky nové a budou pravděpodobně trvalé. Znamenají šíření **nového modelu prokreačního² chování** charakterizovaného **extrémně nízkým průměrným počtem dětí** (v důsledku rostoucí bezdětnosti a jednodětnosti) a specifickými strukturálními atributy (**vyšší věk, vyšší ilegimita, vyšší vzdělání rodičů**).

Tento nový český prokreační model však v mnoha aspektech neodpovídá změnám demografického chování označovaném jako druhý demografický přechod a definovaném změnami demografického chování západoevropských populací před 20–25 lety, které probíhaly v diametrálně odlišných socioekonomických podmínkách. V České republice došlo k akcelerovanému poklesu intenzity plodnosti (propad v letech 1993–1996) a pomalejší změně v časování. Jestliže jsou obecně za nositele nových liberálních trendů a nové hodnotové orientace považováni v teorii druhého demografického přechodu lidé s vyšším vzděláním, tak v České republice patří vysokoškolsky vzdělaná populace k nejkonzervativnější sociální skupině a představuje nejstabilnější rodinné prostředí.

Jaká bude budoucnost?

Nejvýraznějším znakem české populační skladby je výrazný podíl generace narozené v sedmdesátých letech, a která výrazně ovlivňuje vývoj hospodářské politiky v ČR. Tato generace nejdříve silně zatížila školský systém, nyní vstoupila na trh práce, a jak bude stárnout bude stárnout i celá populace.

---

² plodivý, rozmnožovací, rozplozovací

V nejbližších patnácti letech můžeme očekávat úbytek produktivní části populace (věk 15-64), neboť její přechod do kategorie 65+ nebude kompenzován stávající dětskou složkou. O tom, do jaké míry se pokles podílu současné produktivní složky populace promítne do nárůstu starší části populace bude rozhodovat další vývoj porodnosti a plodnosti.

S přechodem české populace na nové reprodukční schéma spojené s vysokým podílem žen po třicítce lze v nejbližší době očekávat pokračování postupného snižování hodnoty přirozeného úbytku, v důsledku růstu počtu živě narozených dětí. Proti tomuto vývoji však brzy začne působit nárůst podílu starší části populace narozené v rámci poválečného populačního boomu. To znamená i vyšší hodnoty počtu zemřelých, neboť vývoj naděje dožití je trendově jen mírně rostoucí.

Počet obyvatel v 1. - 3.čtvrtletí 2006 – Česká republika								
Stav na počátku období			Střední stav			Stav ke konci období		
1. leden 2006						31. prosinec 2006		
celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy
10251079	5002648	5248431	10263453	5011087	5252366	10280968	5022457	5258511

Zdroj: ČSÚ

Základní výsledky projekce obyvatelstva ČR 2002 - 2050									
Varianta: NÍZKÁ, STŘEDNÍ, VYSOKÁ									
Rok	Počet obyvatel k 31.12.			Živě narození			Zemřelí		
	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká
2002	10203269	10203269	10203269	92786	92786	92786	108243	108243	108243
2005	10200706	10235973	10273342	94434	97457	101743	112383	111875	111194
2010	10141170	10283042	10432067	90054	96709	103516	115524	114193	112330
2020	9874589	10283929	10700030	76308	88702	99816	122543	120734	118066
2030	9386262	10102433	10822994	64945	80153	93728	132336	130768	127793
2040	8753364	9795118	10842086	61372	80218	97942	137885	138528	137335
2050	8066072	9438334	10830080	53524	75014	96473	134071	137872	139721

Zdroj: ČSÚ

1.3 Rozvody - rozvodovost

Rozvod někdy může být správným a nutným lékem na zásadně narušené manželství a na stav způsobený hrubým nebo lhostejným partnerem, ale obecně rozvod situaci lidí zhoršuje: žena chudne a děti se stávají citově rozrušenější. Vychovat řádně dítě je nesmírná zodpovědnost, která často vyžaduje úsilí a energii dvou rodičů; na jednoho je toho asi moc.

Stručný pohled na historii vzniku rozvodu ukazuje, že již ve starém Řecku (600 let před n. l.) přiznávalo zákonodárství muži i ženě nejen právo zapuzení, nýbrž i právo rozvodu. V prvním období křesťanství byl rozvod nejen nadále udržován, nýbrž i uznáván církví.

Za doby Karla Velikého byla nevěra jednoho z manželů nebo vzájemný souhlas dostatečným důvodem k rozvodu a papež i církevní koncily rozvod připouštěly. Všeobecný zákaz rozvodu ve středověku tvořil jednu z nejdůležitějších pák papežské moci. Jen papež mohl prohlásit manželství za neplatné. Tento zákaz byl všeobecně přijat a trval až do počátku 19. století. Jak je již z historie patrné je rozvod právní akt mající dopad na oba manžele.

V minulosti se manželství udržovalo jen proto, že se lidé nechtěli vystavit společenskému posměchu a postihu, který očekával rozvedené. Až donedávna (u nás do roku 1965) se při rozvodu určovala „vinná stránka“, což bylo jakýmsi druhem trestu. Rozvod byl opodstatněný pouze tehdy, když navrhovatel dokázal, že ho odpůrce nějak poškodil nebo mu nějak ublížil. Ve většině zemí byly důvody rozvodu definovány velmi úzce - zpravidla šlo o násilí, nevěru, opuštění společné domácnosti, návykové pití alkoholu a v neposlední řadě nezáměr o rodinu. Zákon trestal viníka tím, že úspěšnému navrhovateli rozvod povolil. Pokud soud zjistil, že vinu nesou oba manželé, rozvod povolit nemusel. Stávalo se i to, že manželé zcela záměrně měnili pravdu jen proto, aby dosáhli rozvodu. Často to od jednoho z nich vyžadovalo, aby podstoupil „veřejnou hanbu“ (soudní jednání bylo většinou veřejné). I když takovéto procesy málokdy přitahovaly pozornost veřejnosti, přece jen bylo možné, že se to několik lidí zejména v okruhu přátel dovědělo. Toto vědomí nevhodně stupňovalo zátěž, kterou rozvod už i tak představoval (Bakalář, 2006).

Postupně se však tento postoj k rozvodům jako takovým měnil. Začínalo se všeobecně uznávat, že tradiční důvody pro rozvod jsou ve většině manželských konfliktů nepoužitelné. Stále víc bylo uznáváno, že manželská krize s následným rozvodem není zapříčiněna ublížením, či jiným přestupkem jednoho z manželů, ale že k ní většinou přispívají oba

partneři. Z toho nevyhnutelně vyplývalo, že soudní procesy, při kterých se jedna strana pokládala za vinnou a druhá za nevinnou nebyly vhodné, aby vyřešily manželské konflikty. V souvislosti s tím se měnily zákony o rozvodu i způsoby, jakými si mohli lidé řešit své partnerské problémy. Nové statuty již nevyžadují určení viny či nevinu - nikdo již tedy nemusí být vinen.

Rozvody jsou ve všech demokratických zemích předmětem debat vědců, politiků i veřejnosti. Podle přepjatých interpretací jsou velké množství rozvodů předzvěstí totálního zhroucení rodiny, podle umírněnějších názorů jsou nevyhnutelnou daní za vysokou míru osobní svobody, která je příznačná pro moderní demokratické společnosti.

Nejčastější příčiny rozpadu manželství

Chceme-li dále zkoumat příčiny rozvodovosti lze za velmi významné znaky rozvodového potenciálu, jak se zmiňuje Plaňava, považovat situaci kdy:

- již jeden z manželů dospěl k závěru, že nechce dále žít s partnerem a podal žádost o rozvod,
- jeden nebo oba z manželů již mají navázán jiný citový vztah,
- oba manželé již získali přesné a konkrétní informace o rozvodu včetně potřebných právních kroků,
- oba manželé uvažují o rozvodu i v době relativního klidu, tedy ne jako důsledku prudkého konfliktu,
- postoj k druhému partnerovi je lhostejný, bez zájmu,
- absence v sexu v manželství déle než 6 měsíců,
- oba z rodičů mají oddělené kontakty s dětmi, nic s dětmi nedělají společně,
- každý přímý kontakt mezi partnery vždy, nebo téměř vždy, končí hádkou nebo nepřátelským mlčením,
- finanční hospodaření je oddělené, manželé sice ještě bydlí v jedné domácnosti, avšak prostorově se oddělili, každý bydlí v jiném pokoji,
- veškerý volný čas oba manželé tráví každý zvlášť (Plaňava, 2000, s. 57).

Rozpad manželství je dlouhodobý proces, který se děje v cyklech, které se mohou prolínat i opakovat. A tak nadále trvají manželství, která měla být dávno zrušena,

neboť soužití se stalo pro všechny strastiplným kolotočem při jehož otáčení manželé spolu nedokážou ani přijatelně žít a ani se rozejít.

Pro ilustraci uvádím rozvody v roce 2005 podle příčiny rozvratu manželství :

Příčina rozvratu manželství	Příčina rozvratu nastala na straně	
	Muže	Ženy
	Relativně (%)	
Rozdílnost povah a názorů	40,5	40,5
Nevěra	15	13,2
Alkoholismus a jiné závislosti	10,3	0,9
Nezájem o rodinu	7,6	2,5
Ostatní příčiny	7,9	9,4

(Statistická ročenka ČR 2005, s.108).

Z uvedených údajů je patrné, že mezi nejčastější příčiny rozpadu manželství se řadí:

- **rozdílnost povah a názorů**

Co všechno se však za tímto uvedeným důvodem skrývá?

Je těžké přesně definovat, které vlastnosti lidí tvoří jejich „povahu“, a které z nich mohou být tak nesnesitelné, že zapříčiňují rozvrat ve vztahu dvou lidí. Dozajista je to celý soubor vlastností, přičemž nelze jednoznačně určit, zda to jsou vždy vlastnosti kladné nebo záporné. Je nutné si v tomto aspektu klást otázku, mají-li partneři opravdu tak rozdílné povahy, že se navzájem nesnášejí a nepřitahují - proč vlastně uzavřeli manželství. Nejčastější a asi nepřijatelnější argument je, že nespokojený partner nebyl před uzavřením manželství dostatečně zkušený, schopný rozpoznat a správně hodnotit povahu partnera a nemohl předpovídat jak se jeho povaha v manželství bude dále projevovat. Na tomto místě je zapotřebí připomenout, že pro manželství nesvědčí, pokud je uzavíráno pod určitým tlakem např. těhotenstvím partnerky.

Spíše by se však v této souvislosti dalo hovořit o selhání komunikace. Ta zaplňuje největší část manželského soužití a lze říci, že představuje projev chování a jednání s partnerem. Selže-li komunikace, pak hlavní náplní manželského soužití se stávají hádky, rozpory, konflikty, často doprovázené slovním napadáním. Chybí snaha po smíru a objektivním zhodnocení vzniklé situace. V manželství pak převládá nuda, pasivita. Zdroj zábavy je vyhledáván jinde, nebo se partneři uzavírají do sebe a mlčí. Sdělování informací je různě překrucováno, komoleno a dochází k jejich záměrnému zkreslování.

Partneři nejsou schopni sladit svoje záliby s fungováním manželství a přátelé se stávají narušiteli vzájemného soužití, neboť jim dávána přednost. Manželé nejsou schopni se dohodnout, kdy jeden z nich, nebo oba zásadně nesouhlasí s tím, co druhý partner navrhne a tím dochází k neustálým konfliktům.

- **nevěra**

Figuruje na druhém místě jako nejčastější příčina manželského rozvratu. Lze se domnívat, že je příznakem na jedné straně vysoké emancipace žen a na druhé straně i postavením muže ve společnosti. V minulosti, kdy při uzavírání manželství nesehrávala láska tak podstatnou úlohu, nevěra při nedostatečné citové vazbě mezi manželi nepotřebovala ani nijaké velké vysvětlení. Jak si však vysvětlit, že dnes, kdy se většina manželství uzavírá z lásky a na základě vzájemné přitažlivosti, po dobrovolném rozhodnutí partnerů je nevěra tak často příčinou rozvratu a rozpadu manželství. Asi nejjednodušším vysvětlením by bylo, že odpadly předsudky. Zjednodušeně by se dalo říci, že ve velké míře odpadl strach z jejího společenského následku. Podstatně se zmírnil tlak veřejného mínění, který kdysi účinně bránil porušování této mravní normy. Je až s podivem jak citlivě veřejné mínění reaguje např. na ty, kteří se neoprávněným způsobem obohacují nebo okrádají ostatní, avšak na druhé straně je překvapivě tolerantní v oblasti vzájemných vztahů - zejména pak ve vztahu věrnosti mezi manžely.

- **alkoholismus**

Nelze se snad ani moc divit, že alkoholismus zaujal třetí příčku důvodu k rozvodu. Přestože až donedávna to byl spíše problém mužů, v posledních letech ženy pomalu, ale jistě muže v této „disciplíně“ dobíhají. Alkoholismus se pravděpodobně ne celkem správně ocitl na třetí příčce rozvodovosti. Můžeme totiž předpokládat, že mnohé ženy v případě mužova alkoholismu uvádějí jako příčinu rozvodu agresí, nezáměrně o rodinu. Určité případy nevěry

jsou podloženy mužovou oddaností alkoholu. V naší zemi se již několik desítek let setkáváme s nadměrným požíváním alkoholu, jehož spotřeba má vzrůstající tendenci. V Evropě se tradičně řadíme k zemím s vyšší spotřebou alkoholu a ve spotřebě piva zaujímáme dokonce čelné postavení (Antalová, 1999).

V souvislosti s alkoholismem nutno říci, že kromě škodlivého působení na tělesnou schránku organismu velmi nepříznivě ovlivňuje především psychiku člověka. Oslabuje a nakonec úplně podlamuje vůli, sebeovládání a vědomí zodpovědnosti. Stejně jako alkoholismus jedince dokáže manželství rozvrátit i nealkoholová toxikománie a patologické hráčství.

Hráčství je zpočátku nenápadnější než pití a užívání drog. Spolehlivě však časem dovede rozložit rodinu zejména po stránce finanční. I když se rodina zpočátku skoro vždy zmobilizuje a snaží se partnerovi pomáhat, recidiva situací rodinu časem zruinuje.

Taktéž experimentování s nealkoholovými návykovými látkami vyzkoušela dnes u nás velká část mládeže a bohužel se toto negativum přenáší i do manželského soužití. Závislost pak zpravidla rodina není schopna léčit. Pokusy o nápravu ze strany rodiny jsou neúčinné a pravidelně ústí do toho, že rodina je bezmocná a dochází k jejímu rozpadu.

- **nezájem o rodinu**

Tuto příčinu uvádějí jako důvod k rozvodu nejčastěji ženy. V tomto uváděném důvodu jsou obsaženy takové příčiny jako malý podíl muže na vedení domácnosti, neschopnost vychovávat děti, preference osobních zájmů před zájmy rodiny, odmítání vyživovat manželku po dobu trvání manželství, lehkovážný přístup k manželství a ekonomická dysfunkce rodiny. Manželé uvádějí neshody v oblasti hmotného a finančního zabezpečení členů rodiny, které se týkají ekonomické funkce rodiny, jejímž prostřednictvím jsou zabezpečovány materiální potřeby. V závěru devadesátých let prudce vzrostlo negativum mající vliv na ekonomickou situaci rodin tj. nezaměstnanost (Plaňava 2000).

- **ostatní příčiny**

Pod tento faktor lze zahrnout takové příčiny jako uzavření manželství před dokončením studia, nebo dříve před absolvováním základní vojenské služby, výkon zaměstnání mimo stálé bydliště rodiny, preference profesních zájmů před potřebami rodiny. V porovnání s minulostí tráví manželé mnohem méně času společně pod „jednou střechou“, nebo společně při vykonávání různých prací. Dnes se rodiny setkávají většinou ráno a potom až po pracovní

době nebo večer. Jsou tedy spolu velmi málo. Nemůžeme zde jednoznačně určit, zda tento faktor působí záporně v tom smyslu, ale s určitostí můžeme tvrdit, že dochází k určitému citovému vzdalování rodinných příslušníků. Jiným typem nového problému jsou rodinné konflikty vyvolané tím, že žena dosáhla výrazně lepšího postavení a příjmu než její manžel. Ten se musí vypořádat s tím, že jeho žena je významnější postavou jak doma, tak ve společnosti.

V jiných rodinách se podniká společně - spletení pracovních a rodinných rolí však vyvolává nové druhy konfliktů.

Po pádu komunistického režimu v roce 1989 zažívají rodiny těžkosti na něž nebyl nikdo připraven, ani rodiče, děti a ani pracovníci rodinných a manželských poraden, na které se lidé s těmito problémy nejčastěji obracejí.

Podrobnějším zkoumáním by se nesporně prokázalo, že i další příčiny rozvodů by potřebovaly hlubší analýzu, neboť mají své hlubší kořeny, jak tvrdí Matoušek (2003, s. 113).

Při porovnání tabulek sňatečnosti a rozvodů v ČR v letech 2000-2005 dojdeme k tomu, že podíl rozvodů je již větší než 50%. Čísla jsou to hrozivá, jaká opatření udělat, aby tato nepříznivá křivka dále nestoupala, to však nikdo neví.

Sňatečnost v ČR – 2000 až 2005					
2000	2001	2002	2003	2004	2005
55 321	52 374	527328	48 943	51 447	51 829

Zdroj: ČSÚ

Rozvody v ČR – 2000 až 2005					
2000	2001	2002	2003	2004	2005
29 704	31 586	31 758	32 824	33 060	31 288

Zdroj: ČSÚ

1.4 Plánované rodičovství

Snaha partnerského páru směřující k tomu, aby žena otěhotněla a porodila dítě v době pro nastávající rodiče z nejrůznějších důvodů nejvhodnější, je označována jako plánované rodičovství.

Plánované rodičovství je ve všech civilizovaných zemích světa považováno za základní lidské právo. Nebylo sice původně zahrnuto do Všeobecné deklarace lidských práv v roce 1948, o dvacet let později však byla tato situace napravena a Mezinárodní konference OSN o lidských právech konaná v Teheránu v dubnu a v květnu 1968 se k tomu vyjadřuje zcela jednoznačně:

„Rodiče mají základní lidské právo svobodně a zodpovědně rozhodovat o počtu svých dětí a o časovém odstupu mezi nimi“ .

Toto právo bylo pak ještě potvrzeno a rozšířeno na 1. Světové populační konferenci konané v Bukurešti v roce 1974:

„Všechny dvojice i jednotlivci mají základní právo rozhodovat svobodně a zodpovědně o počtu svých dětí a o časovém odstupu mezi nimi a k tomuto jednání mají dostat informace a prostředky. Zodpovědnost dvojic a jednotlivců ve využití tohoto práva bere v úvahu životní potřeby jejich žijících a budoucích dětí a jejich zodpovědnost ke společnosti.“

Bukurešťské prohlášení bylo schváleno 136 státy, mezi nimiž pochopitelně nechyběla ani naše republika. Všechny další populační konference OSN (1984 Mexico City a 1994 Káhira) pak toto základní právo potvrdily a mnoho zemí světa je včlenilo do své ústavy. Česká republika bohužel ve své Listině základních práv a svobod právo na plánované rodičovství postrádá. Ať už omylem nebo úmyslně nebylo sem začleněno ani bývalým Federálním shromážděním ČSFR, ba dokonce i takový význačný bojovník za lidská práva, jakým je prezident Václav Havel, respektive úředníci jeho kanceláře, se k tomuto základnímu lidskému právu chovají přinejmenším zdrženlivě.

Podpis představitelů naší země na mezinárodním dokumentu je nicméně závazný, takže bychom se mohli zamyslet nad tím, čeho se nám tím právem dostává. Máme dostat informace a prostředky k možnostem regulace vlastního potomstva. Informacemi není možno myslet nic jiného než sexuální výchovu. A prostředky? Co svět světem stojí, byly vynalezeny pouze tři a nic víc. Jsou to: sexuální abstinence, antikoncepce a umělý potrat³.

---

³ WWW. Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu

Vzhledem ke společnosti realizuje její reprodukci prostřednictvím plození a rození členů nové generace a péčí o jejich přežití v době jejich závislosti. Průběžná obnova národa je optimálně zajištěna, když mají rodiny průměrně po dvou až třech dětech.

Proporce plnění této funkce se mění spolu s tím, jak se proměňuje životní orientace ženy, která nese většinu obtíží spojených s rodičovstvím, a zaměření partnerství. Styl partnerství jako osobní a emocionální akt volby partnera s důrazem na autonomii a svobodu nemohl nést k nesezdaným soužitím, chtěné bezdětnosti a k celkovému omezování počtu dětí, které muži a ženy chtěli a realizovali.

Provedený průzkum prokázal, že nové rysy demografické reprodukce vyvolané změnou životních podmínek se prosazuje velmi rychle. Bylo zjištěno, že do manželství hodlají vstoupit jen dvě třetiny mladých lidí, dalších 15 % chce žít v nesezdaných soužitích, 10 % obě formy partnerského soužití odmítá a zbytek není rozhodnut. Přitom z těch, kteří chtějí uzavřít sňatek a žít v manželství, chce 11 % zůstat bez dětí, jedno dítě plánuje 16 %, dvě děti však stále 65 %, 7 % respondentů by chtělo mít tři děti a 1 % čtyři. (Pavlík, 1996.)

Opatření k realizaci plánovaného rodičovství mohou mít dvojí charakter :

- pozitivní plánované rodičovství zahrnující jednání partnerského páru cílené na otěhotnění ženy a na úrovni zdravotnické péče je to péče o neplodné páry. Do obecnější socioekonomické roviny pozitivního plánování patří i opatření společnosti a státu k zlepšení populačního vývoje, jako jsou dávky v mateřství, mateřská dovolená, porodné, příspěvky na děti, daňové a jiné výhody pro rodiny s dětmi a další, zahrnované pod pojem "propopulační opatření".

- negativní plánování rodičovství spočívající ve snaze a opatřeních zabránit nežádoucímu otěhotnění, zahrnutých pod pojem kontracepce (dříve antikoncepce). Kontracepční praktiky a prostředky byly známy již ve starověku, dochovaly se o tom písemné zprávy a některé z nich přetrvávají – i když v pozměněné formě dodnes (přerušovaná soulož, kondom, vaginální pesar, spermicidní látky). Kontracepční praktiky a prostředky jsou používány i u kmenů žijících dodnes v nejprimitivnějších životních podmínkách v odlehlých oblastech Afriky, Austrálie, Bornea. Lze tedy usuzovat, že jisté formy plánování alespoň negativního rodičovství existovaly již odedávna.

Z biologického a genetického hlediska je pro první otěhotnění optimální věk ženy mezi 20. až 24. rokem. Ve srovnání s tímto optimálním věkem pro první mateřství klesá s přibývajícím věkem pravděpodobnost prvního otěhotnění u ženy 30leté na 30 %, 35leté na 11 % a 40leté na 3 %. Mimo toho jsou těhotenství žen nad 35 roků spojena se zvýšeným

rizikem těhotenských komplikací (samovolných potratů, projevů pozdní gestózy⁴ metabolických poruch, poruch nitroděložního vývoje plodu), po 35. roce je riziko vývojových vad plodů 1,0 %, po 40. roce 1,8 %, po 45. roce až 6,0 %. Častěji než mladým těhotným se rodí děti s Downovým syndromem. Vyšší věk partnera se na vzniku vývojových poruch plodu tak výrazně neprojevuje. Proto jsou těhotné nad 35 roků označovány jako “starší těhotné” a rodičky jako “starší rodičky” a jsou považovány za rizikové těhotné a rizikové rodičky, z čehož vyplývá, že je jim třeba věnovat zvýšenou pozornost v prenatalní i natální péči. V prenatalní poradně sleduje porodník častěji a pozorně vývoj těhotenství a plodu a těhotné odešle ke genetickému vyšetření.⁵

Proměny obnovy národa lze shrnout asi takto:

Rodičovství má stále vysokou osobní hodnotu. Je však stále častěji spojeno s obavami o optimální zajištění všech potřeb dítěte, takže průměrný počet dětí v rodinách klesá.

Možnost plánování počtu dětí umožňuje odpovědnější přístup k rodičovství, ale nechtě se stává prostředkem prosazujícího se důrazu na seberealizaci partnerů, zvláště pokud jde o profesi. Dvoukariérové manželství není pro péči a výchovu dítěte natož více dětí, ani pro ambice jeho otce a matky, optimální a snadné.

Stát je více než v minulosti schopen skrze nejrůznější společenské instituce (nemocnice a ústavy sociální péče, charitativní organizace a jejich domy, policie) zajistit “přežití” či vedení nové generace v době její závislosti. Neposkytuje však úzké citové vazby, osobní důvěru a angažovanost jako rodina. Tyto zásahy státu rozměňují vztahy a solidaritu členů širší rodiny i odpovědnost muže a ženy, která se týká přivedení dítěte na svět, a automaticky ji přenášejí na stát.

Shrnutí

První část práce je věnována historickému vývoji rodiny ve společnosti. Na současných demografických údajích je ukázáno jak se rodina v České republice mění za posledních 17 let. V demografickém vývoji je nejzávažnější hluboký a rychlý propad porodnosti, v jehož důsledku dochází k celkovému úbytku obyvatelstva ČR a k jeho demografického stárnutí. Přitom budoucí vývoj hrozí tyto tendence dramaticky zesílit. Vysoká rozvodovost a příčiny rozvodů ukazuje na nejpálčivější problém společnosti. Manželství a rodina

---

⁴ chorobné projevy (funkční nebo i orgánové poruchy) provázející někdy těhotenství

⁵ (www.porodnice.cz)

prochází nutným vývojem, který se ani dnes nezastavuje. Řada funkcí a smysl rodiny se mění. V jednom má však smysl výhradní – v péči o děti. Rodiče mají základní lidské právo svobodně a zodpovědně rozhodovat o počtu svých dětí.

2. Podoba rodiny se mění

2.1 Klasická rodina se stále uvolňuje

Přeměna rodiny

„Jsme svědky hluboké, celosvětové, dalekosáhlé proměny rodiny, která bude pravděpodobně ještě dlouho pokračovat“, toto je názor Wilsona ve své diskusi o významu rodiny. Příčiny této proměny jsme ještě zcela nepochopili, ale svou roli zde pravděpodobně hrají dva podstatné vlivy: posun v ekonomické funkci rodiny a posun v kultuře, do které je zasazena. **Rodina už není jednotkou, která řídí hospodářskou produkci**, jak tomu bylo v dobách, kdy převládající formou výroby bylo zemědělství, ani už není nejdůležitějším obstaravatelem pomoci starým a výchovy mladých. **Současně už rodina neuplatňuje takový vliv na své členy**, jako tomu bývalo dříve, a širší příbuzenské uskupení (rod, kmen a širší rodina) už neuplatňuje takový vliv na jednotlivé vlastní rodiny.

Od dob osvícenství převládá v právním a filosofickém myšlení tendence osvobodit jednotlivce od všech forem poručnictví - státu, zjeveného náboženství, dávných zvyků - včetně poručnictví příbuzenstva. Tato emancipace postupuje v epizodách a nepravidelně, ale vytrvale.

Liberální politická teorie oslavuje jednotlivce a omezuje moc státu, ale o rodině mlčí. Pozoruhodné je, jak dobře rodina tento proces přežívá. Kdyby byla rodina pouhou společenskou konvencí, jak se domnívají někteří vědci, skončila by už dávno stejně jako domácí průmysl a hospodářství provozovaná vlastníky - stala by se nevyhnutelnou obětí individualizace a racionalizačních trendů moderního života.

Rodina však není lidský vynález určený k dosažení určitých cílů, který lze předělat tak, aby bylo možné dosáhnout cílů jiných. Rodina a příbuzenstvo obecně je základní podstatou uspořádání každé lidské společnosti, primitivní nebo vyspělé, a tou byla po desítky tisíc let.

Rodina je produktem evolučního procesu, který při svém výběru pracuje proti lidem, kteří jsou náchylní opustit své potomstvo, a pracuje ve prospěch těch, kteří jsou připraveni o potomstvo pečovat a tuto péči zajišťovat v rámci příbuzenstva charakterizovaného především genetickou linií. (Wilson Q James)

Manželské vztahy

Manželství si v české společnosti na jedné straně vždy udržovalo vysoký status, na straně druhé však jeho "životnost", od roku 1945 nesmírně poklesla. Status manželství byl do roku 1989 tak významný, že teprve fakt, že muži či ženy jsou ve svazku manželském nebo prošli manželským vztahem je legitimizoval ve společnosti. Nicméně vážnost a závaznost sňatku byla a je velice slabá. Odklad sňatků, který dnes demografové signalizují může tedy znamenat i odklon od tradičního manželského soužití, které stejně mnohdy bylo ve skutečnosti jen "sociálním folklórem". K faktickému soužití párů, tak jak dnes dochází v různých zemích, u nás může dojít také.

Ekonomické změny, podmínky trhu práce, ale i sociální souvislosti jako jsou bydlení, sociální mobilita, orientace lidí na práci a kariéru, zajištění životní úrovně dle vlastních představ - to všechno jsou faktory, které vstup do manželství komplikují. Jenže to jsou trendy, které se v České republice teprve spouští, model moderního manželského soužití česká společnost zatím nemá. Pokud za něj ovšem nepovažujeme "hybrid" současné rodinné formy s komplementárními mužskými i ženskými rolemi, ze kterých pro ženu vyplývá asymetrická dělba práce.

Pokud však česká společnost dokáže transformovat ekonomické a sociální struktury tak, aby byly shodné s moderním civilizačním trendem, ovlivní to i manželské chování či struktury rodinného soužití. Změní se však nejen struktury, ale i chování lidí v páru a postoj muže i ženy k dítěti. Struktura manželského soužití u nás není svázána s církevními či tradičními zákazy, což možná ještě více urychlí partnerské změny v české rodině. To, že ve veřejném mínění existuje představa stabilního modelu rodiny, který je založen na manželském svazku stvrzeném státem, příliš mnoho nevyovídá. O budoucí formě rodinného soužití rozhodnou generace, které mají dnes méně než 18 let (Čermáková Marie).

Alternativy rodiny :

V současné době jsou v oblibě alternativní formy rodinného a partnerského soužití, které vyhledávají mladší generace.

Řadíme sem :

Komuny:

- komunity rodin a jednotlivců, kteří spolupracují při výchově dětí; všichni se starají o všechny, často náboženská seskupení.

Domácnosti singlistů:

- rozhodnutí nikdy nevstoupit do manželství, nikdy nemít dítě.

Kohabilitace:

- nesezdaná soužití, tzv. život „na hromádce“, obliba kohabilitací roste, musíme ale rozlišovat mezi kohabilitací a společným životem na zkoušku (po „odzkoušení“ pak totiž následuje manželství); někteří v kohabilitaci chtějí setrvat natrvalo x sériové kohabilitace.

Osamělé rodičovství:

- většinou u žen, svobodné matky, ženy s dětmi po rozvodu .

Soužití osob stejného pohlaví:

- v ČR byl nedávno schválen zákon o registrovaném partnerství (osoby stejného pohlaví tak po uzavření partnerství po sobě budou moci automaticky dědit, budou se moci ptát na zdravotní stav partnera/partnerky apod., stále trvá, že nebudou moci adoptovat děti, samozřejmě ale mohou vychovávat děti z předchozích vztahů). Podle průzkumů agentury CVVM (průzkumu se účastnilo 1075 respondentů z celé ČR starších 15 let) jsou Češi vůči registrovanému partnerství tolerantnější než Poláci, Slováci a Maďaři. V ČR souhlasí s registrovaným partnerstvím 42% dotázaných, v Polsku, na Slovensku i v Maďarsku stejný souhlas dalo kolem 20-25% respondentů. I když jsme tolerantnější než ve výše zmiňovaných zemích, nesouhlas s registrovaným partnerstvím u nás deklarovala většina účastníků výzkumu (58%). Proti adopci dětí homosexuálními páry se vyslovilo 84% Poláků, 77% Slováků, 72% Čechů a 70% Maďarů.

Polygamie:

- manželský vztah s více než jednou partnerkou/partnerem;
- polyandrie (mnohomužství), polygynie (mnohoženství); v současné době se vedou spory o to, zda nevěra je formou polygamie/polyandrie či ne.

Dobrovolná bezdětnost:

- nebezpečná ze sociálně demografického hlediska, populace stárne, porodnost se snižuje, stále přibývá párů, které mohou mít děti, ale nechtějí je.

Myslím si, že útek do těchto alternativ je strach ze závazku, který dělá manželství manželstvím.

2.2 Sériová monogamie

Sériová monogamie je vztah, kdy lidé žijí nějakou dobu spolu a jsou si věrni, ale po čase se rozejdou a najdou si nové partnery.

Proč k tomuto jevu dochází, že dospělý jedinec spálí za sebou mosty, opustí jemu ještě před nedávnem to nejdražší – rodinu a děti? Prý za to může chemie.

Podle biologů není člověk - stejně jako ostatní savci - stvořen pro lásku na celý život. Jeho genetické výbavě vyhovuje sériová monogamie, Z pohledu vývojové biologie je monogamní soužití a celoživotní věrnost anomálií, která odporuje zásadám kvalitní reprodukce. Ideální délka vztahu je zhruba pět až sedm let, ale tato doba nestačí na výchovu dětí, která je u člověka mimořádně dlouhá. Právě proto uzavíráme manželství - abychom se s pomocí rozumu pokoušeli překonat biologické zákony.

Ale nejde jen o genetiku. Další zradou na manželské věrnosti jsou fenyletylaminy, které nám už jednou zamotaly hlavu při vstupu do manželství. Látky produkované ve stadiu zamilovanosti začnou v průběhu manželství klesat a znovu se objeví jen v okamžiku, když se člověk znovu zamiluje.

Manželský sex ve srovnání se žhavou vášní s milenkou či milencem mu najednou přijde příliš fádňí a nudný. Navíc v případě mužů vyvolá nový vztah vzrůst sexuální aktivity a zatímco v manželství je sexuální síla na ústupu, s novou partnerkou se organismus vybičuje k mimořádným výkonům. Nevěra jednoho z manželů - pokud zůstane utajena - paradoxně zkvalitňuje manželský sexuální život. Neplatí tedy v žádném případě to, co si myslí většina žen - když manžel přestane jevit zájem o sexuální život, má milenkou.

Hledání a volbu správných partnerů můžeme přirovnat k sňatkovému trhu. Sňatkový trh je velmi výstižnou metaforou poukazující na skutečnost, že v každé společnosti existuje sociální prostor (např. škola, zaměstnání, internáty, zájmové organizace), v němž dochází k setkávání, vzájemnému oceňování a třídění jednotlivých párů, které následně směřují k manželství. Model hledání manželského partnera má výhodu v tom, že výnos z volby je snadno změřitelný výší získaného profitu či ztraceného kapitálu. Právě zastánci příkladů racionální volby tvrdí, že rovněž při volbě manželského partnera jde o maximalizaci výnosů. Hlavní problém však spočívá v tom, že výnos je možno chápat i jako něhu, bezpečí, sexuální slast a další těžko uchopitelné veličiny.

Se zvyšujícím se věkem však dochází i ke změnám v míře nejistoty kvalit jak nabízených, tak i u partnera oceňovaných. S postupujícím stářím se čím dál snadněji rozpoznává, co jeden druhému nabízí či upírá. Mnohé z toho, co má v nabídce u mladých lidí podobu skryté možnosti, je u starších partnerů již často nemyslitelné. Přibývajícím věkem však nutně dramaticky nezužuje množinu možných partnerů, protože žijeme ve společnosti s vysokou hladinou rozvodovosti. Ti, kteří již ze sňatkového trhu zmizeli, se v něm po různě dlouhé odmlce často znovu objevují. Realizovatelnou možností (avšak morálně spornou) je i výběr z řad ženatých či vdaných. Takto vyhlédnuté „zboží“ je nutné zlákat vyššími zdroji a jednoduše své soky přeplatit (Možný, 2002).

Jsou však i muži, kteří o rozvod usilovali, neboť si našli jinou partnerku. Rychle se znovu ožení a většinou mívají v novém manželství další děti.

Dalo by se je rozdělit na dvě podskupiny:

- do první patří muži, kteří se i po rozvodu považují za otce a mají o své potomky z prvního manželství opravdový zájem. Lze jim říkat „dálkový rodič“.
- druhou skupinu tvoří muži, které jejich nová rodina zahltí natolik, že je děti z předchozího manželství přestanou zajímat, nebo je zajímají jen minimálně. Veškerý zájem o děti z předchozího manželství se omezí jen na pravidelné zasílání alimentů a někdy i na tuto povinnost zapomenou (Bakalář, 1996).

Pro uzavření racionálního sňatku je žádoucí i věková homogamie⁶. V některých méně otevřených společnostech je dokonce dle tvrdého platného zákona vyžadována i přísná rasová, etnická a náboženská homogamie, jinak dochází k persekuci partnerů ze strany silně tradicionalisticky založeného okolního společenství. Taktéž i vzdělanostní a třídní příslušnost je v některých méně tolerantních kruzích přísně vyžadována⁷.

---

⁶ jev při pohlavním rozmnožování, při němž se častěji vyhledávají partneři se shodnými vlastnostmi nebo shodným genotypem

⁷ Rodina, manželství a kohabitace -www.e-polis.cz

Pro ilustraci uvádím sňatečnost v České republice při druhém a dalším sňatku:

Druhé a další sňatky rozvedených a ovdovělých mužů								
Rok	Rozvedení				Ovdovělí			
	Pořadí sňatku				Pořadí sňatku			
	celkem	2.	3.	4 +	celkem	2.	3.	4 +
1992	15 421	13 779	1 444	198	1 046	946	90	10
1993	13 666	12 521	989	156	1 048	966	68	14
1994	13 122	10 976	1 863	283	944	765	159	20
1995	12 563	10 561	1 769	233	886	733	132	21
1996	12 690	10 665	1 787	238	749	605	129	15
1997	14 498	12 145	2 042	311	851	710	124	17
1998	13 331	11 274	1 794	263	707	556	135	16
1999	12 961	10 851	1 832	278	743	599	134	10
2000	13 239	11 073	1 884	282	722	581	122	19
2001	12 885	10 769	1 849	267	648	534	99	15

2.3 Vztahy mezi muži a ženami

“Mezi mužem a ženou je zřejmě přirozený přátelský vztah, neboť člověk je bytost od přírody více určená pro manželské společenství než pro občanské, protože rodina je dřívější a nevyhnutelnější než stát a protože pud plodit děti je všem živým tvorům více společný než cokoli jiného. Zatímco u zvířat společenství nejde dále než k plození, jsou spolu nejen kvůli plození dětí, ale i pro potřeby každodenního života, neboť úkoly jsou předem rozdělené, práce muže je jiná než práce ženy. A tak si navzájem pomáhají, každý svým vlastním dílem přispívá do společného. Proto je v tomto přátelství zřejmě i užitek, i příjemnost. Děti jsou, jak ukazuje zkušenost, pevným poutem, proto se bezdětní manželé lehčeji rozcházejí, děti jsou totiž pro oba manžele společným dobrem, a to, co je společné, spojuje.” (Aristoteles)

Vztah milující máma a táta je vztahem, kde obě pohlaví s láskou a zodpovědně vychovávají své děti. Kvalitní rodina je tím nejdůležitějším a nejlaskavějším zázemím, ze kterého do vlastního života odcházejí bezvadní jedinci. Jestli se má manželskému vztahu vrátit zpět jeho přitažlivost pro obě pohlaví, pak by mělo nabízet stejné výhody mužům i ženám. Jazyček vah se nesmí vychylovat ve prospěch jen jednoho pohlaví. Vrátit zase zpět ono staré přísloví: *“ve dvou se život lépe táhne”*.

Jak je pohlíženo na vztah mezi mužem a ženou v našem státě? Tradiční představa ženy a muže je utvrzována televizními filmy a seriály. Většina žen je omezena několika málo rolami, nejčastější jsou role ženy v domácnosti, matky, sekretářky a zdravotní sestry. Oproti tomu mužské role jsou mnohem extenzivnější a zábavnější: muži jsou zobrazováni jako hrdinové, zachránci, manželé a otcové, ale také jako sportovci, celebrity a finanční magnáti.

I když v posledních třech desítkách let došlo ke změnám v ženských profesních rolích, pouze minimální množství ženských hrdinek to reflektuje (postavy lékařky, policistky).

„Dobré ženy“ jsou prezentovány jako submisivní, citlivé, spolupracující a pečující o domácnost, „zlé ženy“ jsou rebelské, nezávislé a sobecké“ (Vykoukalová, 2004, s. 18).

V době socialismu v naší zemi bylo vynakládáno velké úsilí na podporu dosazování žen na pracovní-pečovateľské pozice (učitelky, vychovatelky, zdravotní sestry), oproti tomu byli

muži rezervováni na pozice technické a řídicí. Tato „norma“ v mnohých dodnes přetrvává, stále se pracovní profese dělí na ženské a mužské. Od dob, kdy se z manželky začala stávat „pracující matka“, je postavení mužů v oblasti výchovy stále více ohroženo. Muž přestává být hlavním zdrojem příjmů a tedy i hlavou rodiny, ale zároveň ještě není společností akceptován jako primární vychovatel svých potomků.

Již několik let se blýská na lepší časy. Vztah mezi mužem a ženou začíná být rovnoměrný. Nevím, zda je to díky feministickému hnutí nebo si muži uvědomují, že už nejsou pány tvorstva?

Proces přeměn zažitých stereotypů ve společnosti probíhá velmi pomalu, ale lze s potěšením konstatovat, že se patrných změn již dosáhlo. Jako v mnohém platí i v genderové oblasti heslo „čím dříve, tím lépe“, abychom uchránili budoucí generace od současných předsudků, nedejme dětem příležitost nastoupit do vlaku jedoucího v zajetých kolejích – rozdělování koníčků, knížek nebo hraček na holčičí a klukovské vychovává k separaci podle pohlaví i na místech, kde pro to není žádné hlubší opodstatnění.

Všichni musíme usilovat o to, aby vztahy mužů a žen, kde nikdo nebuduje svou kariéru na úkor toho druhého by měly být v budoucnosti samozřejmostí. Na rodičovské práci by se manželé měli ze zásady prostřídat oba. Úklid v domácnosti rovnoměrně rozložit nekompromisně mezi všechny členy rodiny. Nedělat otroka ostatním, mít svůj čas na svou rodinu a koníčky. Ono dnes opravdu není důležité se ani tak množit, jako spíš to, aby většina lidí měla svůj stálý, trvalý domov, kde na něj čeká někdo blízký. A hlavně aby nebyl ve stáří sám. Na pevných rodinných svazcích stát vždycky jedině po všech stránkách vydělává, kdežto atomizace⁸ lidí naopak přináší zkázu, smutek a samotu - je to nemocná společnost, kde stát přichází o velké peníze.

---

⁸ drobení, rozdrobení, tříštění, roztržení

2.4 V každé třetí rodině – chybí jeden z rodičů

Neúplná rodina, kde se stará o děti jen svobodná matka je tou nejhorší a nejméně snadnou variantou, pro kterou se žena rozhodne. Je to nejhorší varianta nejen pro ni, ale i pro její děti. Nejčastějším modelem v přírodě u mnoha vyšších savců je sice permanentní mateřská rodina složená jen ze samice a jejích mláďat - u lidí tomu ale bylo milióny let jinak. Lidé odjakživa žili pospolu v tlupách, samci a samice dohromady.

V přírodě je matka s mláďaty tím nejčastějším a nejpřirozenějším rodinným útvarem - mnoho živočichů na planetě žije tak, že o mláďata pečuje výhradně jen samice a samci splní jen svou oplodňovací úlohu a pak pokračují ve svém samotářském životě.

Lidská mláďata však potřebují ke zdárnému psychickému vývoji oba rodiče (Kubátová 2005)

V úplné rodině je skrze otce a matku zachycena polarita světa, jeho mužská a ženská dimenze tvořící jednotu. Rodina je jako živý organismus, má dynamickou rovnováhu. Každý její člen působí na ostatní členy a jeho vlastní chování je zpětně ovlivňováno a kontrolováno chováním ostatních. Chybí-li nebo neúčastní-li se jeden z prvků, poruší se rovnováha organismu.

Otec je přirozený vzor mužské role, vzor otcovství a partnerství, zdroj orientace směrem k širší společnosti. Ačkoli je nejčastěji chybějícím členem rodiny, jsou důsledky jeho nepřítomnosti na vztahy v rodině a všestranný rozvoj dítěte nepřehlédnutelné.

Nejhmatatelnější je fyzická nepřítomnost otce. Otec není v dosahu, nejde s ním navázat kontakt, neví se o něm. Je fyzicky mimo. Odešel, po rozvodu vztah zanikl, vykonává trest, je dlouhodobě mimo domov kvůli své profesi, zemřel atd.

Můžeme však také mluvit o "duchovní" nepřítomnosti. Takový muž sice žije v rodině, ale nepodílí se na jejím životě. Pouze ji hmotně zabezpečuje, např. jako podnikatel, lékař, voják a jiná časově náročná povolání, takže nemá čas na mezilidské vztahy. Rodinná pouta postupně zanikají. Dále můžeme také mluvit o patologickém otci, jehož přítomnost budí hrůzu a má rodinný život rozkládá, ničí a deptá. Muž s psychopatickými rysy, alkoholik, závislý na psychotropních látkách, zneužívající otec, nezralá osobnost či adolescentní otec těžko mohou být dobrými otci.

Málo studií vymezuje a srovnává trvalou a přechodnou nepřítomnost otce z hlediska vlivu na dětský vývoj a vztahy v rodině. Většina existujících výzkumů se však shoduje v tom,

že čím delší nepřítomnost a čím dříve (do 5 let věku dítěte), tím jsou horší důsledky. Velice negativně je vnímán a hodnocen rozvod vzhledem k přetrvávajícím porozvodovým konfliktům, napětí a nevyřešeným sporům mezi bývalými partnery.

Reakce na ztrátu otce se v různém věku kvalitativně liší u obou pohlaví, chlapci, ale bývají více postiženi.

Svou roli hraje také dostupnost náhradního modelu, který může důsledky otcovy nepřítomnosti snížit (např. druh matky, učitel, trenér, dědeček nebo strýc, kněz).

Absence otce je však ohrožující ne pouze proto, že chybí model pohlavní role pro syny a model partnera pro dceru, ale v souvislosti s dalšími funkcemi a aspekty otcovství, jež nejsou naplňovány nebo jsou nedostatečně uspokojovány.

Tzv. Kalifornská studie se zabývala jistotou v partnerských vztazích u dětí z rozvedených rodin 10 let po rozvodu. Studie konstatovala, že ženy vychované rozvedenými matkami mívají v intimních vztazích potíže. Dospívající a mladé ženy vyjádřily po deseti letech od rozvodu rodičů obavy, že by je muži jako partneři mohli zranit, zradit nebo opustit. Důsledkem těchto obav byla vyšší nejistota a méně uspokojení v jejich heterosexuálních vztazích. Cítila-li se dívka odmítnuta prvním mužem svého života, tj. otcem, je pravděpodobné, že všechna ostatní setkání s muži bude prožívat s podobnými obavami.

Podobně však dopadli také dospívající chlapci a mladí muži vyrůstající v neúplné rodině po rozvodu s matkou. Po 10 letech od rozvodu rodičů byla téměř polovina zkoumaných mužů této skupiny osamocena. Muži měli problémy v naplnění heterosexuálních vztahů: prožili jen málo trvalejších vztahů a to ve strachu z odmítnutí. Již při náznacích nezájmu se stahovali. Na rozdíl od žen, které se hlavně obávaly zrady, muži se obávají selhání vlastního citového života.

Z výše uvedeného vyplývá, že pokud v rodině chybí jeden z rodičů je socializace dítěte silně narušena. Citově postižené děti si svá traumata nesou po celý život, mnohdy již nechtějí uzavřít manželství, citově se vázat na jiného. Mají obavu, že dopadnou jako jejich rodič, který se o ně staral.

Nic nenahradí úplnou, harmonickou rodinu.

Shrnutí

Rodina je základní sociální jednotkou každého společenství a je třeba ji podporovat ve výkonu všech jejích přirozených funkcí důležitých pro společnost. Tradiční model manželského soužití již plně nevyhovuje současnému vnímání funkce partnerství. Dosud nebyl vytvořen žádný plně funkční model nový – tedy takový, který by zachoval základní funkce manželství a současně by zohlednil dobově změněné vstupní proměnné obou partnerů, kteří volí tuto formu soužití. Současná dělba domácích prací uvnitř rodiny se stále podobá tradičnímu modelu. Muži jsou vtaženi do domácích prací málo a nenesou odpovědnost za chod rodiny.

Kvalitní rodina je tím nejdůležitějším a nejlaskavějším zázemím, ze kterého do vlastního života odcházejí bezvadní jedinci. V úplné rodině je skrze otce a matku zachycena polarita světa, jeho mužská a ženská dimenze tvořící jednotu. Rodina je jako živý organismus, má dynamickou rovnováhu. Každý její člen působí na ostatní členy a jeho vlastní chování je zpětně ovlivňováno a kontrolováno chováním ostatních. Chybí-li nebo neúčastní-li se jeden z prvků, poruší se rovnováha organismu. Z uvedeného vyplývá, že pokud v rodině chybí jeden z rodičů je socializace dětí silně narušena a následky v podobě traumat si nesou po celý život.

3. Negativní vlivy působící na rodinu

3.1 Nezaměstnanost

Význam práce pro člověka

Práce zaujímá v životě člověka nezastupitelné postavení. Je důležitou podmínkou jeho důstojné existence, přináší mu nejen materiální prospěch, ale současně mu dává pocit seberealizace a společenské užitečnosti. Vřazuje člověka do řádu sociálních vztahů, uspokojuje jeho potřeby ctižádosti, sebeuplatnění a sebeúcty.

Práce tedy neslouží pouze k výrobě statků nebo k vykonávání služeb, ale vytváří sociální pole strukturovaných kontaktů s možností vést rozhovory, potkávat jiné lidi a uzavírat přátelství. Při zvládání svých pracovních úkolů může jednatelce objektivizovat své schopnosti a získat pocit odborné kompetence. Skupinová práce nabízí sociální prostředí, ve kterém se člověk hodnotí a srovnává s ostatními lidmi. V konkrétní práci, k níž jsou nezbytné znalosti, schopnosti a dovednosti, se rozvíjí lidská osobní identita. Z mentálně hygienického hlediska umožňuje pracovní úsilí odvod přebytečné duševní a tělesné energie.

V kontextu životní dráhy člověka práce určuje začátek i konec ekonomické aktivity. Práci ukazujeme dětem, které teprve vychováváme, platné hodnoty. Nabízíme jim možnost ztotožnění, nápodoby a osobního příkladu. Děti sice v dnešní době nevidí tak často rodiče pracovat, ale spoluprožívají jejich pracovní úspěchy i nezdary.

Skutečnou hodnotu práce člověk obvykle poznává, až když ji ztratí. Nedobrovolné vyřazení práce z osobního života člověka má totiž podle našich i zahraničních poznatků průkazné negativní sociální, psychologické, ale i zdravotní důsledky. Dlouhodobou ztrátou placeného zaměstnání mizí odměna jako hlavní zdroj uspokojování životních potřeb, vzniká osobní i rodinná ekonomická nejistota, ničí se obvyklé časové rozvržení pracovního dne, ztrácí se možnost získávání a udržování pracovních návyků a dovedností.

Dlouhodobou nezaměstnaností se vytrácí smysl života, dochází k omezení sociálních kontaktů s přáteli a spolupracovníky, nastává postupný rozklad integrity osobnosti. Vytrácejí se aktivity, které byly pravidelnou součástí denního pracovního rytmu člověka.

Základní otázkou u dlouhodobě nezaměstnaných není jako v případě krátkodobě nezaměstnaných, proč práci ztratili, ale proč ji nemohou ani po delší době nalézt. Problémem déle trvající nezaměstnanosti je, že částí nezaměstnaných začne být vnímána jako normální stav: více či méně se adaptovali na nové podmínky. Zvykli si na spoustu volného času, ale i na omezené finanční zdroje a také vědomě či nevědomě na novou sociální pozici. Po čase se paradoxně těžko smiřují s tím, že by se tento stav mohl změnit a oni opět pracovali.

U jedince vede současná ztráta práce:

- k poklesu sebedůvěry, ke snížení pocitu vlastní hodnoty, k poklesu důvěry vůči ostatním lidem,
- k depresi, k apatii jako poslednímu stupni psychického strádání dlouhodobě nezaměstnaných, který je spojen s pocitem ztráty vlastní hodnoty a s beznadějí,
- k nárůstu sociální izolace,
- k obviňování vlastní rodiny ze ztráty práce,
- ke ztrátě rodiny, v nejhorším případě ke ztrátě domova a k následnému bezdomovectví

Rozdělení nezaměstnanosti

Z hlediska charakteru můžeme nezaměstnanost rozdělit na:

Frikční:

- jde o krátkodobou nezaměstnanost
- vzniká stěhováním lidí z místa na místo, hledáním jiného zaměstnání, hledáním místa po ukončení školy
- spočívá v nedokonalé mobilitě (lidé nemají nebo nechtějí dojíždět za prací, stěhovat se) a špatné informovanosti o pracovních příležitostech
- je neodstranitelná z tržní ekonomiky

- lze ji ovlivnit zlepšením informovanosti a opatřeními k usnadnění mobility⁹
- je dobrovolná

Strukturální:

- je vyvolána technickým pokrokem a rychlejším rozvojem ekonomiky, než je rozvoj vzdělávacího systému
- vzniká v důsledku nesouladu nabídky a poptávky po práci- například v zemi je mnoho horníků, ale chybí počítačová experti
- týká se celých odvětví nebo oblastí
- je dlouhodobá a v některých oblastech vysoká
- vznikají takzvané kapsy strukturální nezaměstnanosti v menších městech závislých na jedné větší firmě
- týká se jí problém rekvalifikace
- je nedobrovolná

Cyklická:

- spojena s hospodářským cyklem¹⁰
- je to nedobrovolná nezaměstnanost

Sezónní:

- není vždy uváděna
- konec brigád, sezónních prací
- je nedobrovolná

Nezaměstnanost je přirozený jev, ve svobodné společnosti bude vždy skupina obyvatel, pro kterou se v produktivním věku nestane práce životní náplní.

První příčina spočívá v tom, že i v nejvzdělanější společnosti žijí a budou žít lidé s podprůměrnou inteligencí, pro něž bude obtížné hledat pracovní uplatnění.

---

⁹- u nás mobilitu omezuje nedostatek volných bytů

¹⁰- v období recese (poklesu) roste a v období konjunktury (růstu) se snižuje

Druhou příčinou je nemožnost zavedení pracovní povinnosti v demokratické společnosti, která by přinutila pracovat i ty s nulovým zájmem. Platí přitom, že čím rozsáhlejší a štedřejší bude finanční zabezpečení takto sociálně okrajových skupin, tím větší bude jejich podíl ve společnosti.

Dlouhodobá nezaměstnanost je přirozeným jevem každé společnosti a každého trhu práce, což pochopitelně neznamená, že bychom měli rezignovat na možnosti jejího snižování.

3.2 Bezdomovectví

Hospodářské a sociální změny, které nastaly po roku 1989 se brzy odrazily na životě lidí ve společnosti. Adaptabilita občanů na nové společenské prostředí klesá s věkem, s nedostatkem vzdělání, s fyzickým a hlavně psychickým postižením nebo chorobou. Osamělost a anonymita města ji ještě více snižují. Slabší jednotlivci se pak snadno dostávají do nouze.

Hmotná nouze představuje sociální situaci člověka, jehož příjem nedosahuje životního minima, a svůj příjem nemůže zvýšit vlastním přičiněním a tak je vážně ohroženo uspokojení jeho základních životních potřeb.

Hmotná nouze může být krátkodobá, je-li poskytnuta účinná pomoc, v opačném případě se může změnit v sociální nouzi nebo až ve společenské vyloučení.

V sociální nouzi je člověk, který pro svůj vysoký věk či nezletilost, pro zdravotní postižení, nemoc, ztrátu soběstačnosti, pro samotu nebo dysfunkci rodiny, pro ohrožení práv a zájmů třetí osobou nebo pro jiné závažné okolnosti není fakticky schopen uspokojit své základní životní potřeby.

Sociální nouze může mít dlouhodobý charakter, může se postupně vyvíjet z hmotné nouze, ale také může být vybuzena silným vnějším impulsem (úrazem, úmrtím v rodině, násilným trestným činem). Člověk v sociální nouzi vždy potřebuje účinnou vnější pomoc, v opačném případě hrozí společenské vyloučení.

Co je bezdomovectví ?

Jak definovat bezdomovectví a jak vlastně nazvat ty vyřazené nepříjemně vykloubené bytosti, všude nechtěné, vyloučené a zraněné, pohybující se sem a tam, připomínající ping-pongový míček, který se pohybuje mezi ulicí, nádražím a ubytovnou, útekem a zadržením? Jak nalézt adekvátní termín, který by vystihl ten ping-pong, posílaný z jednoho koutu nádraží do jiného, z jednoho veřejného prostranství do druhého, z jedné humanitární organizace do jiné.

Každá definice bezdomovectví bude vlastně ve svém obsahu vágní a posunovatelná. Výrok, že bezdomovec je někdo, kdo ztratil, nebo opustil svůj domov, svůj byt,

své ubytování, kdo neumí vyřešit komplikované problémy a hledá nebo přijímá pomoc od sociálních pracovníků, města, dobrovolných organizací, je nepřesný a nedostatečný.

Definice by pracovala pouze s bezdomovci zjevnými a naprosto by opomenula bezdomovce skryté a potenciální. Na jedné straně jsou lidé bez střechy nad hlavou, snad spící na ulici, v parku nebo jiných veřejných místech, nebo v „nabouraných“ bytech, sklepích, výměnících. Na druhé straně jsou lidé, jejichž ubytování je nejisté, možná kvůli neplacení nájemného, či kvůli určení budovy k demolici. A mezi těmito dvěma krajnostmi existují lidé v rozličných životních situacích: ti, kteří mají nouzové ubytování na kratší nebo delší období, lidé, kteří mají sice samostatné bydlení, ale nedostává se jim základního zdravotního standardu, nedostává se jim cenově dostupných bytů a hlavně není postačující nabídka bytů.

Bezdomoveckou populaci lze rozdělit do tří skupin:

a) skupina fenomenu zjevného bezdomovectví

b) skupina fenomenu skrytého bezdomovectví

Skupina skrytých bezdomovců jsou ti lidé bez přístřeší, kteří se z nějakého jen jim známého důvodu neobracejí na veřejné nebo charitativní služby, aby našli nocleh.

Bezdomovectví skryté zdaleka předčí viditelnější formu bezdomovectví zjevného. Reprezentuje další část populace bez trvalého bydliště, putující, často měnící svá dočasná útočiště, která přinášejí potíže zdravotní, potíže s policií, s úřady. Hledání dalších možností ubytování je značně vysilující a nalezení takovéto možnosti vyčerpá mnohdy všechnu osobní strategii hledajícího. Nepřijatelná bydlení ve squatech, sklepích, domech určených k demolici, ve starých automobilech, kontejnerech, výměnících, nebo ve stanech, v čase příchodu podzimních sychravých dnů a nocí často tyto strastmi postižení lidé opouštějí. Pak se přece jen objeví se svou žádostí o pomoc tam, kde obyčejně nacházejí pomoc bezdomovci zjevní.

V ubytovacích zařízeních jak města, tak charitativních organizací, však nemohou setrvat déle, než je určený limit. A tak nalézají příležitostná ubytování jen na krátkou periodu,

přecházejíce beztak z jednoho místa na druhé. Jejich nemohoucnost, neschopnost dosáhnout vlastního a adekvátního bytu za pomoci svých vlastních zdrojů, je donutí k životu v situacích velmi rozličných, k různým možnostem ubytování, vždy však nejistým a přechodným.

c) skupina fenomenu potenciálního bezdomovectví

Do skupiny potenciálních bezdomovců patří osoby, jejichž potřeby jsou úřadům buď neznámé, nebo známe jen částečně. Žijí v různých životně těžkých podmínkách, denních rodinných problémech, v potížích osobního charakteru, v potížích udržet si byt a v riziku jej ztratit. Podle statistik ze zemí Evropské unie tato situace postihuje až 10 % populace.

Není vždy jednoduché určit přesně rozdíl mezi podmínkami života bezdomovců, kteří se obracejí na provozovatele ubytoven, a těch osob, které žijí v nejistých podmínkách nájemních bytů, často zdravotně závadných, v domech určených k asanaci či k demolici, v bytech provizorních, zchátralých a často přelidněných, v bytech sociálních, v holobytech, v podnájmech.

Do této skupiny zařadíme i ty, kteří čekají na propuštění z různých ústavů, vězení.

Nejviditelnější, ale zároveň nejredukovanější část bezdomovecké populace tvoří **skupina zjevných bezdomovců**. Patří sem osoby žijící na ulicích, na nádražích, patří sem ti, kteří vyhledávají ubytování v zimních noclehárnách, azylových domech, v noclehárnách připravených městy nebo charitativními organizacemi. Reprezentují však pouze část obyvatel bez trvalého bydliště.

Být bez přístřeší, mít fiktivní trvalé bydliště, být živ na ulici souvisí s extrémním nedostatkem peněz a prostředků i vhodných příležitostí. Pro jedince může tato situace být determinující na celý zbývající život. Ztráta bytu či ubytování může být dlouhodobým vyloučením, které způsobí nakonec finální etapu nevratné sociální marginalizace, společný rys vlastní všem bezdomovcům.

Bezdomovci, společensky diskvalifikovaní, ztrácejí vazby se svými rodinami a vzdalují se vazbám administrativním. Sami, bez zaměstnání, bez vztahu k rodině, příbuzným, kumulují časté handicapy, bloudí městy i venkovem, hledají finanční pomoc nebo potravinový balíček, staré a obnošené šatstvo. Existuje relace mezi ztrátou ubytování,

zaměstnání, občanského průkazu. Bludný kruh, známý všem lidem bez domova, kteří ztratili důvěru sami v sebe.

Proces readaptace těchto desocializovaných je dlouhý a nejistý. Aby se naučili elementárním normám kolektivního života, vyžaduje enormní úsilí. Bylo by třeba nabídnout struktury bydlení co nejdříve, aby se tyto osoby resocializovaly. Ale co je udivující, je fakt, že právě ti nejvíce znevýhodnění často dlouhodobé ubytování odmítají.

Velmi malý počet pak těchto „nežádoucích“ dává přednost odmítnutí ochrany ubytování a raději využívají prostoru svobody, i když vědí, že nádraží a jeho vlaky, parky, ulice a mosty, není perspektiva do budoucnosti. Tito lidé nežijí budoucností, žijí dneškem maximálně zítřkem, zajímá je jen - kam ráno půjde, co asi najde, kde se nají. Co bude dělat za dva dny, za týden to ho nezajímá.

Stále jsme se ještě nedostali ke konkrétním příčinám, jak se člověk 21. století, století kosmického věku může stát bezdomovcem.

Vše začíná v jakém prostředí žijeme, ve většině případů je vinna nefunkční rodina a její zázemí.

Nelze jednoznačně potvrdit, že každá riziková rodina vytváří stereotypně rozpad rodiny a její nefunkčnost. Podle určitých výzkumů však můžeme diagnostikovat, že rodiny s problémem jakékoli tenze, s nepřátelskou interakcí a s narušenou funkčností patří k těm rodinám, jejichž členové jsou často v nebezpečí upadnout do fenomenu bezdomovectví.

Můžeme zde zařadit zejména :

- rodiny s dospělým alkoholikem,
- rodiny s členem rodiny závislým na drogách,
- rodiny s dospělými či mladistvými delikventy,
- rodiny s členy s psychickou poruchou, s mentálně retardovaným dítětem,
- rodiny se zneužívanou nebo týranou ženou,
- rodiny se zanedbávanými dětmi,
- rodiny s týranými dětmi,

- rodiny se sexuálně či emočně zneužívanými dětmi,
- rodiny svobodných matek,
- rodiny rekonstruované,
- rodiny romské,
- rodiny migrantů a rodiny hledající exil.

Problémy rizikových rodin a jejich dopad na fenomen bezdomovectví považujeme za jeden z ústředních problémů bezdomovectví. Selhání výchovné funkce rodiny odrážející se v delikventní činnosti dětí do 15 let, stále stoupajícím podílu mladistvých na trestné činnosti, zalidněnosti drogové scény stále mladšími a zranitelnějšími, v chorobném hráčství atd.

Faktory vyvolávající fenomen bezdomovectví

Rozhodující jsou faktory objektivní a faktory subjektivní.

Faktory objektivní jsou ovlivněny sociální politikou státu, sociálním zákonodárstvím apod.

Faktory subjektivní jsou ovlivněny jednotlivci, rodinami, společenskými skupinami, jejich schopnostmi, rysy, temperamentem, charakterem, věkem apod.

Faktory subjektivní lze uspořádat do čtyř kategorií:

a) faktory materiální - ztráta bydlení, nejisté bydlení, ztráta zaměstnání, dlouhodobá nezaměstnanost, nedostatečné příjmy, zadluženost, neschopnost obhospodařovat vlastní rozpočet, tragická událost ve formě ztráty živitele, majetku ,

b) faktory vztahové - změny struktury rodiny, rodinné nebo manželské problémy, diskriminace ženy, porušené vztahy mezi partnery, mezi rodiči a dětmi, mezi dětmi a rodiči, rozvod manželů, rozchod partnerů žijících v konkubinátu, rozdělení nebo rozpad rodiny, násilí v rodině, sexuální zneužívání a znásilnění, osamělost,

c) faktory osobní - mentální retardace, duševní či tělesná choroba, nesamostatnost, osamělost, invalidita, alkoholismus a další závislosti, hráčství, sociální nezralost,

d) faktory institucionální - propuštění z ústavu, z vězení, opuštění dětského domova.

Faktory objektivní i subjektivní svým působením ovlivňují bezdomovecký fenomén v různých kombinacích a obměnách, odlišnou silou a zákonitostí. Jejich působení se liší v jednotlivých zemích a oblastech rozpornými variacemi s odlišnými výsledky.

Co však zůstává stejné ve všech oblastech světa, ve vyspělých i rozvojových zemích, je skutečnost, že ženy, muži i děti, všichni ti, kteří žijí svůj život bezdomovce, žijí jej ve výrazné chudobě, odlišně od ostatní populace, stejně jako jsou odlišné příčiny jejich bezdomovectví.

Základní pomoc

Lidé bez domova se podobají tonoucím, spadli na dno společnosti, lhostejno či vinou, nevědí kudy kam, přežívají, či spíš živoří ze dne na den, jsou osamělí byt' by byli v tlupě, a hledají stéblo, kterého by se zachytili. Potřebují však pevnou oporu, člověka, kterému se mohou svěřit, místo, kam mohou přijít ohřát se a najíst.

Bezdomovec má své fyziologické potřeby. Potřebuje jíst, potřebuje se ohřát, potřebuje ošacení a obuv, potřebuje osobní hygienu. Nenajde-li teplé a suché ubytování, postačí mu posezení a odpočinek v čistém a přívětivém prostředí. Téměř každý bezdomovec je nemocný a potřebuje vyšetření, ošetření nebo léčbu. Toto vše, a k tomu nabídku azylového ubytování, musí umět nabídnout společnost bezdomovci dříve, než s ním začne mluvit o změně životního stylu.

Bezdomovec je často bez dokladů. Osobní asistence při jednání s úřady je často nezbytná – vždyť někteří se chovají jako děti.

Obnovou osobních dokladů začíná návrat do společnosti: nejprve duplikát rodného listu, potom fotografie a občanský průkaz, duplikáty zápočtového listu, výučního listu, průkaz

zdravotní pojišťovny. Potom teprve zprostředkování práce, pomoc při jejím udržení, dosažení vlastního příjmu.

Někteří staří bezdomovci nedostávají důchod a potřebují pomoc při podání žádosti. Další potřebují přiznat invaliditu. Ještě jiní by měli být umístěni v ústavu sociální péče či v domově důchodců. Další mají závazky vůči nejrůznějším úřadům a institucím. Ve své bezradnosti potřebují oporu.

Ze všeho nejdůležitější je dobré slovo, nabídka spoluúčasti na problému a jeho vyřešení, osobní vztah.

Resocializace

Základní pomoc při první návštěvě nebo při docházení do krizového či kontaktního centra je jen začátkem. Navázat musí resocializační programy doplněné dalšími paralelními službami. Základem programu je bydlení či ubytování, proto je důležité zřizovat azylové domy s nabídkou osobní hygieny, potravinové pomoci a stravování, na provozu azylového domu mají mít beneficianti svůj podíl - jednak prací, úklidem, udržováním, jednak finančním příspěvkem na ubytování.

Důraz musí být položen na přiměřenou práci, počínaje chráněnou prací zdravotně postižených, přes veřejně prospěšné práce až po stálý plný pracovní úvazek, a to včetně nabídky rekvalifikace nebo získání kvalifikace.

Některé skupiny sociálně postižených potřebují zvláštní pozornost: ženy, matky s dětmi, osamělé těhotné ženy, lidé velmi mladí, zvláště odchovanci dětských domovů. Staří lidé potřebují společnost sobě rovných, již v pokoji a odpočinku.

Cílem každého resocializačního programu je, aby dřívější bezdomovec našel smysl života, obnovil rodinné vztahy nebo našel nové partnerství či přátelství, aby získal přiměřené bydlení a měl zdroj příjmů k jeho udržení. K tomuto cíli má směřovat pomoc začínající první návštěvou kontaktního nebo krizového centra.

Přes veškerou snahu však zůstanou lidé nesamostatní, závislí, s poruchami osobnosti, kteří nedokáží naznačeného cíle dosáhnout. I takoví však musí dostat možnost - v chráněném

bydlení pro zdravotně postižené, v trvalém azylovém ubytování pro nesamostatné jedince,
v domě pokojného stáří.

3.3 Finanční problémy a dluhy

Chceš-li vidět, jak čas rychle letí, podepiš směnku.

Julian Tuwim

Máme domy na hypotéku, auta na leasing, zařízení na splátky, půjčujeme si na dovolené, a masivní reklama nás každoročně na sklonku roku přesvědčuje o tom, že nejlepší, co můžeme udělat, je vzít si půjčku na vánoční dárky.

Každodenní reklamní masáž slaví úspěchy. Záznam v bankovním registru už má téměř polovina obyvatel Česka. Kromě bank nabízejí okamžité peníze také pojišťovny či splátkové firmy, možnost odnést si zboží z obchodu bez zaplacení je standardem. Domácnostem chodí dopisy obsahující nákupní karty, které stačí jen aktivovat, banky své klienty pravidelně obtelefonovávají s nabídkami „výhodných“ půjček. Nechcete úvěr? Vezměte si alespoň kreditní kartu, před Vánocemi by se mohla hodit.

Bankovní úředníci dobře vědí, kolik jejich ovečky měsíčně vydělávají, a lákají je několikanásobně vyššími limity. Vše lze ve chvílce vyřídit z domova přes internet a peníze jsou k dispozici. Odolat je těžké.

Zadlužování nahrávají i internetové obchody – podle veřejných průzkumů nakoupilo v elektronických prodejnách v loňském roce více než 80% uživatelů internetu. A řada z nich si pořídila zboží na dluh. Vždyť je tak snadné vyřídit si všechno z pohodlí domova! A některé půjčky lze získat i po telefonu. Stačí objednávka a následné vyzvednutí peněz na poště. Položí si však potenciální dlužníci otázku proč jim někdo chce tak ochotně peníze půjčit, a co je bude jeho „laskavost“ ve finále stát?

Jenomže pak přijde vystřízlivění a ono příslovečné zúčtování. A zjištění, že naše peněženka není bezedná. Zamotat se do začarovaného kruhu splátek je snadné. Na první pohled jednoduché řešení mívá někdy pořádně zapeklité rozuzlení. Někdy může být úvěr či hypotéka řešením problému, často však cestou do pekel.

Finanční poradci obecně schvalují půjčku na pořízení vlastního bydlení či studia, což je vlastně investice do své budoucnosti, už ale varují před půjčkou na dovolenou, nový televizor, či snad vánoční dárky.

Každý, kdo se pouští do půjčky, by si měl nejprve spočítat své příjmy a výdaje, a zvážit, zda splátky úvěru nenapnou jeho rozpočet na neúnosnou míru, nebo ho snad dokonce nepřekročí. Zavázat se ke splátkám bez finanční rezervy a navíc za dovolenou či spotřební předmět, který k životu nutně nepotřebujete, je prostě hazard.

„Lehký“ úvěr ve výši dvaceti tisíc se však snadno může proměnit v osmdesátitisícovou noční můru. Penále při nesplácení naskakuje každý měsíc a návštěva exekutora je drahá i za předpokladu, že nic neodnese a dlužník mu požadovanou částku uhradí.

Lidé oslnění snadným získáním vytouženého zboží a reklamou hlásající na první pohled velmi nízké splátky si většinou neuvědomí, že nakonec zaplatí přinejmenším o třetinu z půjčené sumy navíc. Ostřílení lichváři si účtují až stoprocentní úroky, půjčených dvacet tisíc znamená vrátit minimálně dvojnásobek.

Ekonomové a psychiatři se shodnou na jednom: nejohroženější skupinou pro pád do tragické dluhové spirály, která stále častěji končí sebevraždou, jsou lidé s nízkými příjmy. Nejde jen o to, že nemají dostatek peněz na splácení. Jsou také nejméně imunní vůči svodům spotřební společnosti. Podle Dagmar Seifertové, primářky Psychiatrického centra Praha, stále přibývá dlužníků končících na psychiatrii. „Obvykle jde o lidi s nižší inteligencí, kteří následky svého počínání nedokážou domyslet. Méně úspěšní lidé zase hledají přes pěkné věci únik z reality. Když přijde exekutor, bývají velmi překvapeni.“ Na psychiatrii obvykle končí lidé kolem pětatřiceti let, kteří se neúspěšně snaží postarat o rodinu. Jejich snaha bohužel zhusta končí rozvodem.

Pokud uvažujeme o půjčce, musíme :

- zvážit, zda skutečně nutně k životu potřebujeme to, na co si chceme půjčit - propočítat, zda naše příjmy budou po odečtení všech výdajů stačit na splácení půjčky
- zeptat se, kolik za úvěr zaplatíme se vším všudy (nespokojit se pouhým sdělením výše úrokové sazby)

- - pokud se dostaneme do situace, že nemůžeme splácet, ihned musíme jednat s věřitelem a obrátit se na poradce, ať nám pomůže s řešením finanční situace
- nepodceňovat povinnost splácet úvěr, i z malého dluhu může vzniknout velký problém, který končí exekucí.(Černá S.)

Z lákavých reklam na levné půjčky, které nás v současné době oslovují všechny kanály televize můžou vzniknout opravdu velké problémy. A když to zavedu do extrému, tak se takový člověk nejpozději do pěti let octne v poloprázdném bytě, exekuce a soudy na krku.

Z toho plynou rodinné problémy v podobě rozvodu, odchodu z domova, alkoholismus, násilí, krádeže, spousta slz a nešťastných tváří.

Takže záleží na tom, zda nám zadlužení finančně pomůže nebo nám bude škodit. Také je nutné zvážit rizika, která na sebe bereme, protože se zadlužíme. Je totiž fakt, že **dluh splácet musíme, ale budoucí příjmy na splátky tohoto dluhu mít nemusíme.**

Toto je nutné mít vždy na paměti.

3.4 Podnikání odvádí lidi od rodiny

Po roce 1989 se v České republice stále více objevuje nový faktor rozvodovosti, jemuž předchází krize v rodině muže, který začal podnikat. Podnikání se mu daří, ale on je v rodině přítomen jen minimálně. Někdy se svou absencí v rodině snaží nahradit zvýšeným přispíváním do rodinného rozpočtu, jindy frustruje zbytek rodiny tím, že většinu financí investuje do svého dalšího podnikání a členové rodiny si připadají ukřádceni na svých právech. (Plaňava, 2000).

Tradiční rozdělení rolí v rodině, kdy žena je s dětmi trvale doma a muž vydělává peníze a živí rodinu je sem tam někdy stále ještě propagované jako ideál. Ve skutečném životě to ale nebývá dobré řešení. Jestliže žena lehkomyšlně zvolí v manželství zdánlivě nejsnadnější cestu, často spláče nad výsledkem. Když totiž zůstane s dítětem trvale doma, zadělává si na budoucí průšvihy. Připomíná lehkomyšlné prasátko z jedné pohádky, co si postavilo domeček z papíru a myslelo si, že je to dostatečná životní investice.

Spolehnout se dnes ve všem jenom na manžela je značně riskantní. Některé páry si to sice dnes mohou dovolit, protože muž je podnikatel a rodinu je schopen dobře zabezpečit, ale nebezpečí se skrývá v tom, že se tato manželství statisticky často rozpadají. Tenhle druh manželství bohatých podnikatelů se rozvádí jak na běžícím pásu, neboť ve všech působí tytéž negativní vlivy.

Muži-podnikatelé bývají celé dny pryč. Jejich ženy jsou celé dny zavřené a opuštěné doma s dítětem. Žijí sice v přepychu a blahobytu, ale uzavřené a osamělé v luxusních domech. Už získaly dokonce i svůj ustálený název- zelené vdovy. Jak se tak s manželem celé dny (a kolikrát i noci) vzájemně nevidí, dochází zákonitě postupně k vzájemnému odcizení. Oba jsou v manželství čím dál víc nespokojenější. On si nachází milenkou, nebo dokonce chodí velkopansky za prostitutkami - což je dnes jak známo mezi podnikateli velká móda a běžně se o tomto jevu píše v médiích. Sex s manželkou ho nudí, protože je to s ní ohraná nuda a začne se mu vyhýbat. Ona cítí jeho ochlazení a je z toho prázdného vztahu nešťastná. Tíživou situaci vyřeší obvykle tak, že si najde chápavého milence-utěšitele. Manžel to dříve nebo později zjistí a manželství se dříve či později rozpadá.

Od té chvíle začnou nekonečné tahanice o děti a majetek. Dost podnikatelů když se rozvádí usiluje i o to, aby se děti dostaly do jejich péče. Díky dostatku financí mají na kvalitní advokáty, takže doufají, že nad “bejvalkou” vyhrají. Tito podnikatelé - exmanželé by však měli zůstat sebekritičtí a to i v případě, že si mohou dovolit platit drahé advokáty.

V tradičních manželstvích, kde se žena prokazatelně dětem víc věnovala, že kvůli nim dokonce i svou kariéru obětovala by v zásadě mělo platit pevné pravidlo, které zní - kdo se v minulosti o děti prokazatelně více staral, ten by je měl taky dostat do péče. Mnoho podnikatelů si představuje, že až dítě vysoudí, hodí ho stejně na krk buď své stárnoucí nemocné matce, nebo své zbrusu nové partnerce. Vědí moc dobře, že oni na své děti mít čas při podnikání nebudou. A tak by měli brát ohled alespoň na své vlastní děti a uznat, že jejich vlastní matka jim poskytne víc lásky a péče než babička či macecha, která pochopitelně nebude kdovíjak nadšená starat se o cizí “parchanty”. Prostě muži, kteří si celý život budují kariéru a nedovedou pomalu dítěti uvařit ani čaj by měli předem sami uznat, kdo má na ty děti doopravdy nárok.

Zde je hlavní konkrétní celoživotní následek ženiny lehkomyšlnosti, pokud se rozhodne pro tradiční roli v rodině. Vzhledem k tomu, že ztratila za těch x let strávených v domácnosti svou kvalifikaci, je z ní neperspektivní pracovní síla. Je nucena přijmout jakoukoliv málo placenou práci a tím je odsouzena i s dítětem k živoření. Tím spíš, že bývalý manžel za pomoci dobrých advokátů zpravidla dělá vše pro to, aby ji dal na alimentech co nejméně peněz. A tak se nakonec rozvedené “zelené vdovy” protloukají s dětmi životem jak se dá, třou bídu s nouzí a jako bonus na závěr života ještě dostanou i mizerný důchod.

V dvoukariérovém manželství se žena nevzdává své kariéry, ale buduje si ji dál i jako vdaná. Toto řešení je pro ženu výhodnější, ale také skýtá mnoho úskalí, neboť i v tomto vztahu vdávající se dívka v budoucnosti ztratí mnohem víc než muž. I tato cesta bývá v bludišti života dost často slepou ulicí.

Vývoj jde ale stále kupředu, takže doufejme, že snad jednou přijde doba, kdy budou tímto svazkem získávat výhody oba partneři rovným dílem. Zatím to pořád funguje víceméně podle starých stereotypů, kdy výhody ztrácí jen žena. Začíná to tím, že porodí dítě a odejde na mateřskou. Za několik let strávených na mateřské práci obvykle ztratí krok se světem. Po několika letech sice nastoupí zpátky do zaměstnání ale všude je za své mateřství bita a diskriminována. Točí se to pořád dokola, když je mladá, v práci jí říkají: Budete mít děti, nemůžeme s vámi počítat pro něco významnějšího... Když už děti má, říkají: Máte malé děti,

jste rozpolcená, nemáte čas myslet na práci, proto vám nemůžeme svěřit nic důležitého...

A když už děti odrostou, tak řeknou: Jste už stará a neperspektivní, buďte ráda, že jsme vás ještě nevyhodili. Tímto způsobem jsou ženy donuceny smířit se s osudem a zpravidla rezignují na svou kariéru. Oběťují se pro rodinu a dají přednost mužově kariéře, aby mohl víc vydělat, a přispíval víc do rodiny. Muž pracuje víc v práci, ona pracuje víc v domácnosti.

A zde je zakopaný další pes, protože to rozdělení práce bývá ošidné. V konečném součtu pracovních hodin se totiž až příliš často stává, že vlastně žena pracuje ve skutečnosti víc než muž.

Na příkladu si můžeme ukázat vytíženost partnerů :

Dejme tomu, že oba mají stejné povolání a oba pracují jako manažeři. On v práci stráví denně 10 hodin, kdežto ona odpracuje jen povinných osm a spěchá domů. On se vrátí domů unavený, ale je uznaný a doma pomůže. Denně však stráví nad nějakou domácí prací tak hodinku. Celkem tedy denně odpracuje 11 hodin. Žena sice odpracuje v práci pouze 8 hodin, ale pak spěchá domů, kde odpracuje svých obvyklých nezbytných dalších 5 hodin, které se nedají nijak ošidit. Takže denně odpracuje 13 hodin. Nastává pro ni ta klasická situace: nestíhá práci v zaměstnání ani doma. Sedí takzvaně na dvou židlích a jak se říká, kdo dva zajíce honí, žádného nedohoní. Po několika letech honičky je trvale všestranně přetížená. Začne se šidit, přestane o sebe dbát, je často neupravená, celkově chátrá a i duševně zaostává.

A pak opět hrozí ono známé nebezpečí manžel si najde svěží, neopotřebovanou milenku. Dojde k rozvodu a žena se dostává zase do neutěšené pozice rozvedené ženy s dětmi, jež tře bídu s nouzí. Protože tím, že obětovala svou kariéru ve prospěch kariéry svého muže se jí to jako rozvedené zase vymstí. Zatímco muž si v manželském vztahu polepšil, vybuodoval si postavení a velký plat, ona má jen mizerně placenou práci. Což způsobí, že i ve stáří pobírá mizerný důchod.

Je potěšující, že jsou dnešní muži jiní než bývali kdysi. Věnují se své rodině a svým dětem víc než tomu bývalo v dřívějších dobách. Dříve platilo, že když se muž rozvedl a našel si jinou ženu, přestala pro něho bývalá manželka i jeho vlastní děti v podstatě existovat. Už se o ně obvykle nezajímal, jako by ani neexistovaly, platil jenom alimenty. Bývalo to běžným zvykem. Dnes je to jinak. Hodně mužů z dvoukariérových manželství, když se rozvádí, usiluje o to, aby se děti dostaly do jejich péče. Přetahují se s manželkami o děti třeba několik let. Stále častěji si stěžují, že jsou diskriminováni, protože jsou děti

v naprosté většině případů ponechány v péči matek. Ale ti samí otcové jaksí opomíjí fakt, že na rodičovskou práci odchází pouhá 2 procenta mužů. Až to jednoho krásného dne bude fifty-fifty, že 50 procent mužů zůstane s tříletým dítětem dva roky doma a bude o ně pečovat- pak se mohou při rozvodu o to dítě ucházet. (Kubátová J. 2005)

Takže můj názor je, že pokud se o své děti matka dobře stará, není nějaký asociál, či alkoholička, vždy přednostně patří děti do její péče. Nesmíme zapomínat na to, že žena je přece už samotnou přírodou psychicky i fyzicky lépe vybavena k péči o děti.

Pro děti je stálé přetahování mezi rozvedenými rodiči velmi nebezpečná situace, může je to nadlouho psychicky poznamenat. Děti z takových rodin se pak bojí založit vlastní rodinu. Nebo se dívky rozhodnou, že budou radši svobodnými matkami. Zdá se mi, že je zde vůbec cosi špatně nastaveno, stát chce mít děti, ale ženám přitom v pracovním procesu není nic moc odpuštěno.

3.5 Klesla prestiž rodiny ve společnosti ?

Rodina - základní pilíř společnosti

Úpadek tradičního modelu rodiny je dlouhodobým a prohlubujícím se úkazem naší doby. Už po řadu let probíhají v soužití lidí na celém světě značné změny. I rodina je tím zasažena. To platí zejména o průmyslových zemích. Namísto rodinného společenství jako nejmenší a nejjintimnější jednotky společnosti nastoupil jednotlivý člověk se svými individuálními, na své příslušnosti k rodině nezávislými právy.

Rodinné soužití spočívá dnes v součtu jednotlivých vzájemně téměř nezávislých životních poloh, které se namnoze vůči sobě uzavírají, místo aby se doplňovaly. O tom svědčí klesající počet sňatků, vysoká rozvodovost a alternativní formy rodiny. Tradiční struktura manželství a rodiny už zřejmě jen v omezené míře odpovídá naší době a naší společnosti. Navíc se změnila báze soužití v rodině, což vede k větší nestabilitě.

Rodinné prostředí, které dnes našim dětem nabízíme, je různotvárné a zčásti problematické. Děti samoživitelek, děti rozvedených, jedináčci, děti zaměstnaných rodičů - ty všechny musí přijímat různé kompromisy při svém vrůstání do světa. Tím není řečeno, že tyto kompromisy vždy vyznají v jejich neprospěch. I takzvaná "normální" rodina může vytvořit pro výchovu dětí nepříznivé podmínky. Přesto však se zdá, že nebezpečí "alternativních konceptů" je větší a mnohostrannější.

Státní společenství potřebuje rodinu. Rodina byla vždy zprostředkující instancí základních hodnot a základních ctností. Zdá se, že se vytratil konsensus o základních hodnotách naší společnosti. Je nutno rodičům znovu dát pozici příkladných zprostředkovatelů hodnot společenství. Posilování rodiny je z hlediska státní politiky nezbytností pro přežití. Solidarita uvnitř rodiny a solidarita mezi generacemi je však často vystavována tvrdé zkoušce.

Rodiny potřebují otevřené životní prostory, ne životní ostrovy. Potřebují prostor k bydlení. S omezeností obytného prostoru se četné rodiny vyrovnávají mnohem nesnadněji než s omezeností finančních prostředků.

Rodina není žádná líbezná idyla, nýbrž společenství, v němž se musí žít ve vzájemné odkázanosti a odpovědnosti za sebe navzájem v dobrých i zlých časech.

V rodině jako nikde jinde se mohou rozvíjet schopnosti k pokojnému soužití.

Musíme se opět k rodině hlásit. To nemá nic společného s ideologizací rodiny. Avšak rodina je zpravidla vhodným místem, kde se zprostředkuje důvěra a pocit bezpečí,

kde se předávají tradice a hodnoty. Není žádné jiné místo, kde by lidé žili tak těsně pospolu a ve vzájemném sdílení jako v rodině.

Ve společenství rodiny se nelze vyhnout řešení konfliktů. A to i tak, že se oba partneři rozejdou a péče o děti, které na nich nejsou závislé zdaleka jen materiálně, nýbrž i citově, je pak přenechána jednomu z nich nebo dalším osobám. Pro děti to zpravidla bývá neblahé.

Rozmanitost forem rodinného soužití bude dále vzrůstat. Rozdělení pracovních úkolů a uspořádání času uvnitř rodiny bude stále pestřejší a zároveň bude stále velmi důležité, bude s sebou přinášet stále více nesnází a bude se ještě více vzdalovat od dřívějších kliše rozdělení rolí. (Vyskočilová, M. 2006-2007)

Nemyslím si, že by prestiž rodiny klesala. Možná to tak vypadá. Je nutné si připomenout jak dlouho tato instituce existuje. Každá historická doba má svou vlastní hierarchii ideálů, hodnot, morálních norem, způsobů společenského chování a komunikace. I rodina, nejvlivnější činitel působící na vývoj jedince, je historicky podmíněna a mění se s vývojem společnosti. Přes mnohé tlaky ekonomické a společenské však přežila všechny přes ni proudící známé civilizace a udržela své výlučné, bezkonkurenční postavení. Postavení kotvy. Postavení stálosti a pevnosti, protože nezakotvit v žádném domově je víc než nebezpečím a rovná se vyloučení. Jen v ní lze pro naši budoucí perspektivu nalézt poučení od její retrospektivy, nalézt vzájemná obdarování, uzdravení z různých neduhů, obvaz pro rány naší duše, algebru tolerance, doprovod temnou nocí.

Současně s materiálním zázemím mohou a mají působit pozitivní morální vlivy. **Nejdůležitější ze všeho je rehabilitace tradiční trvalé rodiny, rodiny na celý život.**

Kontraproduktivním je působení některých sdělovacích prostředků, určité části literatury a umění, a zhoubně se šířící filosofie egoismu a egocentrismu, konzumace, užívání a hromadění, umocněná u nás po dvě generace propagovaným materialismem.

Morální rehabilitaci potřebuje rodina v historickém pojetí. Tradiční rodina, založená na chtěném trvalém vztahu manželském, rodina, která vytváří svým dětem opravdový domov plný lásky, je zárukou zdravé budoucí generace. (Radvanová, S.2003)

Shrnutí

Ve výčtu negativních vlivů, které působí na rodinu jsem zařadil ty nejdůležitější : nezaměstnanost, finanční problémy, špatné podnikání. Mohli bychom zde zařadit ještě alkoholovou a drogovou závislost, gamblerství, vážné nemoci, týrání a další jiné vlivy.

Nezaměstnanost lidí je jedním z nejpálčivějších problémů každé společnosti. Nezaměstnaným se může stát každý, podnikatel nebo popelář. Někteří práci ztratí svou vinou, jiní z důvodu reorganizace společnosti.

Ztráta práce přináší další problémy. Člověk, který byl navyknut na určitý životní standard, nemůže tímto stylem dál žít. Náhle zjistí, že má hodně volného času a tento chce něčím vyplnit. Často to bývají hrací automaty nebo alkohol. Začne se topit v dluzích a tyto však nemůže zaplatit. Začíná padat na samé dno společnosti. Pomocné stéblo mu podá rodina, nebo okolí. Pokud se nezachytí, padne na dno, ztrácí své nejdražší i přístřeší nad hlavou, stává se bezdomovcem.

Pomoci mu může pouze rodina a společnost, k tomu však musí mít ochotu, vůli a sílu, aby se znovu vydrápal k místům, kde svítí slunce a život je radostnější.

Závěr

V naší společnosti je rodina demokratická instituce. Je založena nikoli na donucení, závazných smlouvách, nýbrž na závazné oddanosti a věrnosti, na vnitřní jednotě a harmonii mezi mužem a ženou. Budeme-li ve svých osobních vztazích, při plánování svého rodičovství a v péči o své manželství, jednat se zralou odpovědností, budeme mít dobrou naději na to, že naše manželství bude šťastné.

Přejeme si vytvořit hezké soužití, harmonické a vyrovnané manželství s pevnou rodinou, která by zajišťovala dětem dobrý vzor pro budoucí život. Instituce manželství je otevřena pro řadu změn, může podléhat vlivům a také podléhá vlivům, které na ni působí. Tyto změny nastartují teprve generace dnešních školáků. To by znamenalo, že v dalším sociálním vývoji budou v naší zemi koexistovat jak stávající struktury manželských vazeb, tak nové formy partnerského soužití, které budou blízké trendům v moderních evropských společnostech.

Mít dobrou rodinu znamená mít domov. Každý přisvědčí na to, že domov znamená pro člověka víc, než je střecha nad hlavou, útočiště, či jen přebývání určené k noclehu. Evokace tohoto slova přináší snad každému vzpomínku na ty drahé chvíle strávené v přítomnosti milujících rodičů, pocit ochrany a bezpečí, intimity, lásky a něhy.

Domov znamená štěstí, oporu, místo spokojeného života, místo mezi drahými lidmi, místo ve společenství.

Nemít domov je něco důležitějšího, něco hlubšího a bolestnějšího, než být bez střechy nad hlavou. Není to pouze ztráta materiální, která ztrátu domova provází, ale značí také nemít více místa v jeho společenství, nemít s ním ani spojení.

Být bez domova, nemít kam jít, nemít se komu svěřit se svými starostmi, trápením, bolestí, frustrací, znamená samotu, tíži izolace, bolest vyloučení, vedoucí až k zoufalství a sebeustrukci.

Účelem této práce nebylo polemizovat nad tím, zda má či nemá rodina dnes ještě smysl, ale já v její smysl věřím. Manželství a rodina prochází nutným vývojem, který se ani dnes nezastavuje. Řada funkcí rodiny se mění. V jednom má však smysl výhradní – v péči o děti. Neexistuje jiná instituce, která by dovedla zajistit výchovu dětí v celé komplexnosti tak jako rodina.

Manželství a budování rodiny je běh na dlouhou trať a může vyhrát jen ten, kdo nechce od partnera nemožné a dokáže dát druhému najevo, že o něho stále stojí. Přitom je třeba porozumět změnám, jimiž zákonitě každý vztah prochází.

Resumé

Rodinou jako základním článkem společnosti se zabývali od nepaměti nejen historikové, ale i psychologové, politologové, filozofové a sociologové.

Rodina jako primární a zároveň i sociální instituce je považována za základ lidské společnosti. Základem rodiny je manželský pár, který reprezentuje dvě hlavní rodinné role – rodičů.

Cílem práce je ukázat jakými změnami rodina během historického vývoje společnosti procházela a jak je rodina ovlivňována vývojem společnosti, proměnami společenských hodnot a postojů.

Je potvrzeno, že vlivy v podobě bezdomovectví, nezaměstnanosti, alkoholu aj. negativně působí na rodinu a následně dochází ke ztrátě rodiny a domova. To znamená, že rodina není imunní vlivům jak vnitřním tak vnějším.

Podoba rodiny se neustále mění, tak jak probíhají změny v soužití lidí na celém světě a těmito změnami je rodina zasažena.

První kapitola je věnována historickému vývoji rodiny ve společnosti, na současných demografických údajích je ukázáno jak se rodina v České republice mění za posledních 17 let. Vysoká rozvodovost a příčiny rozvodů ukazuje na nejpálčivější problém společnosti.

Druhá kapitola je zaměřena na měnící se podobu rodiny v 21. století, jak se mění vztahy mezi mužem a ženou.

Třetí kapitola popisuje nejznámější negativní vlivy působící na rodinu – nezaměstnanost, bezdomovectví, zadluženost rodin, podnikání. Zda klesla prestiž rodiny jako základní pilíř společnosti je zamyšlením závěru této kapitoly.

Anotace

Heriban, Z. Rozbor příčin ztráty domova a rodiny. (Bakalářská práce). Brno, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Institut mezioborových studií, 2007

Práce je věnována rozboru příčin ztráty domova a rodiny. Je zde popsáno postavení rodiny v jejím historickém vývoji a její funkce.

Velká pozornost je věnována negativním vlivům působících na rodinu. Po rozboru těchto vlivů můžeme určit jakým vlivům se mají členové rodiny vyvarovat.

Klíčová slova :

manželství, rodina, funkce rodiny, rozvod, nezaměstnanost, bezdomovectví

Annotation

This work is devoted to analysis of reasons of losing home and family. It is describing here a status of family in her historical evolution and her function. Big attention is give to a negative influences affecting family. After analysis of these affections we can determine what kind negative influences members of family shut avoid.

Keywords :

marriage, family, function of family, divorce, unemployment, homeless.

Použitá literatura :

ANTALOVÁ, T. *Rodinné právo. Kdy a jak rozvod?* 1999, ISBN 80-85866-31-3

ARISTOTELES, *Etika Nikomachova*, VIII, 14

BAKALÁŘ, E. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, 124s.
ISBN 80-246-1089-2

BAKALÁŘ, E. a kol.. *Průvodce rozvodem : pro všechny zúčastněné*. Praha: NLN, 1996,
256 s. ISBN 8071061573

ČERNÁ, S. - atlas, finance, www.atlas.cz

ČERMÁKOVÁ, M. *Proměny současné české rodiny*. Praha: Slon, 2000, 170 s.

HORSKÁ, P. a kol.. *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy*. Praha: Panorama, 1990, 474 s.

HRADECKÝ, I. a V. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, občanské sdružení, 2002, 107s.

KLABOUC, J. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962, 281 s.

KUBÁTOVÁ, J. *Zvíře jménem člověk*, 2005, www.kubata.nazory.cz

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství,
1993, 124 s.

MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Slon, 250 s.

PAVLÍK, Z., KUČERA, M. a kol.: *Populační vývoj ČR 1995*, Praha: DemoArt, PšF UK
1996, 89 s.

PECKA, D. *Člověk a dějiny*. Praha: Vyšehrad, 1969, 67 s.

PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk, 2000, 294 s.

RABUŠIC, P. *Kde ty všechny děti jsou?* Sociologické nakladatelství Praha: 2001, 265 s.
ISBN: 80-86429-01-6

RADVANOVÁ, S. *Malá abeceda rodiny*. Praha: Panorama, 1983, 314 s.

RYCHTAŘÍKOVÁ, J. (1996): *Současné změny charakteru reprodukce v České republice a mezinárodní situace*. Demografie 38 (2): 77-89.

RYCHTAŘÍKOVÁ, J. *Demografie a chudoba v České republice*. Národní centrum pro rodinu, Brno, 2004

SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině*. Praha, Práh, 1994

VYSKOČILOVÁ, M. *Sociologie* (studijní opora – výňatky z vybrané sociologické literatury)
Ostrava 2006-2007

WILSON, Q. J. *Jak se vládne v USA*, Victoria Publishing, 1995, 403s.